

ს ვ ა ლ ი

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახატიანი გაზეთი. გამოსვლის ყოველ კვირა დღეს.

№ 49.

ნომერი 28, 1893 წ.

№ 49.

შეჯავსია:—მიკევილი და პადერესკი გ.წერეთლისა.—ჩვენი საბიუბო მახაკაღისა.—უდარდღეს პოეტს, ლექსი ჩხერიმელის პირელისა.—მიკოე შენიშვნა ბოკაჰისა.—ქებათა-ქება, ლექსი ვაჟა ფშაველასი.—ლეღწამ-კალამში ნადირობა ა.—თ—წ—ლისა.—ემმა, მოთხრობა ე. ბარნოვისა —სახუმარო-გასართობი.—კრიტიკული შენიშვნები დუტ. მეგრელის თხზულებაზე, პ. გ—ეა.—განცხადებანი.

პოლონის პოეტი მიკევილი

პოლონის მემუსიკე პადერესკი.

მიკვეთის და ზადერეესკი.

მეცრამეტე საუკუნეში პოლში შეიქნა მემუსიკთა და პოეტთა ბუდეთ. მიკვეთის, როგორც პოეტს ჩვენ საუკუნეში თითქმის პოეტი არ შეედრება და ზადერეესკისაც, როგორც მემუსიკს, მოამღერალს და ფორტეფიანოზე დამკვირვლს ტოლი არა ჰყავს ამ უკანასკნელს დროს. მიკვეთიმა მოსთქვა პოლშის უბედური ისტორიული სეე, შეპკრიბა და შეაკავშირა დედამიწის ზურგზე განთესილი და გაბნეული მამულის შეიღები ერთი გრძნობით, სამშობლოს სიყვარულით, და ჩასდო კვალ წაუშლელი საფუძველი თავის ქვეყნისა მოამეღისათვის. ზადერეესკი აგრეთვე, როგორც გენიოსი მემუსიკე, შეიქნა ცოცხალი სურათი პოლშის ეროვნების უმხარატესობისა მრავალთა განათლებულთა ერთა შორის. იგი თავის ლეილური სამუსიკო ნიჭით ეფრობას და ამერიკას თანასწორად აღეღებს, უფიქრებს მათ საუკეთესო კაცობრიობის ამამაღლებელს გრძნობებს და აგონებს მათ პოლშს, აცხოველებს მათ თვალწინ მის წარსულს და სხივს ჰყენს მის მომავალს.

ზადერეესკი არის ერთი პოდოლის გუბერნიის აზნაურთაგანი. ამ თოხმეტის წლის წინათ, როდესაც მისი ცეცხლ-მქმნაი აღტაცებული ჭაბუკობა მოქმედობდა სახელისა და დიდების მოხვეჭისათვის, ის დადიოდა ქალაქიდან ქალაქში, აძლევდა კონცერტებს, მღეროდა, უკრავდა ფორტეპიანზე შესანიშნავი ხელოვნებით; მაგრამ უმაღლესი თანამემამულეებმა ვერ შენიშნეს გენიოსი. იმან მოელო მთელი რუსეთი და პოლში; მაგრამ ევრსად ევრა გააწყურა. პოლის ეარშაის ქალაქმა დააფასა ახალგაზდა მემუსიკის ნიჭი და დანიშნა იგი ეარშაის კონსერვატორიაში პროფესორად. აქ ნამდვილმა მუსიკაში განითარებულმა კაცებმა მალე შენიშნეს მისი უფხარი ნიჭი და დააყენეს იგი საზოგადოებოში თანაგრძობის მოპოებით წარმატების გზაზე. ზადერეესკი ამას შემდეგ გაემგზავრა ბერლინს და იქ კიდევ უფრო დიდს განვითარებაში შეიყენა თავის სამუსიკო ნიჭი. ბერლინიდან ის გადავიდა ვენაში და ცოტათი ხანს შემდეგ აქ წარჩინებულ პოლშელ მემუსიკეების შემწეობით ასხელი განიქმნა. როდესაც მის თბხულებებს ისმენდნენ, ასე ეგონათ მოცარტე ვაცოცხლდა. ერთ საღამოს მემუსიკე სეისტობოგისთან ერთმა სახელოვნებმა მემუსიკემ დაპარაკი ჩამოაგდო იმაზე, რომ ახლანდელ დროში ევლარ გამოჩნდება მოცარტესთანა გენიოსი. ზადერეესკიმ არა შეტყარა, მხოლოდ ცოტას ხანს შემდეგ მიიღო ფორტეფიანოსთან და უთხრა მას, „ერთ პაწია მოცარტის თბხულებას დაუტყარე, რომ უჯერ არ გაგეგონოსო“.

როცა ზადერეესკიმ დაკრა გაათავა, ის ცნობილი მემუსიკე აღტაცებით დაეკითხა ზადერეესკის: „ვე მართლაც, რომ მოცარტესებური თბხულებბაა. აბა, მიიხაროთ, ვის შეუძლია მაგისთანა თბხულების დაწერა ახლანდელს დროში?“

— მეო, უთხრა ზადერეესკიმ. — ეს თბხულებბა ჩემი დაწერილია. განთქმული მემუსიკე განცვიფრებული დარჩა ამ ამბით.

ზადერეესკი, როგორც მემუსიკე, ისეთი ცნობილი და საყვარელი შეიქნა ვენაში, რომ მალე პარიოში მიიწვიეს. შეგნიერი თვალ-ტანადობა, თვალ-ყურება და სქელი დაბუტუბული ოქროს თიანეი ზადერეესკი შესანიშნავს შობამედილებას ახდენდა პარიტის საზოგადოებაში. ის იყო შეუდარებელი ხელოვანი და, როგორც კაცი მისი დაზნათიანი მიხერბამოხერით და ზრდილობით, სულში ჩასაძერენი გახდა. ამასთანავე ის იყო შეუდარებელი დამკვირველი ფორტეპიანზე და გენიოსი ნიჭითა. ზადერეესკი ახლაც ისეთი კაცია, რომ საზოგადოებაში გამოჩენის უმაღლეს მიიზიდავს ხოლმე ყველას თანაგრძობას და სიყვარულს. პარიტიდან ზადერეესკი წავიდა ლონდონში და თავისი თბხულების დაკრით მთელი ინგლისის სატატებო ქალაქი ააღელვა. დიდი და პატარა მანე ლაპარაკობდა, მის ვასაოკარ სამუსიკო ხელოვნებაზე და მის შესანიშნავს თბხულებებზე. ინგლისში კაროლევა ეიტორიამ იგი თავის სასახლეში მიიპატრია, გვერდით მოისევა სეარტელზე და გულ-მოწყალეთ დაუწყო საუბარი. თეთი ეიტორიას ასულმა თავისი ხელით გადმოხატა ზადერეესკის სახე; აგრეთვე წარჩინებულთა ინგლისელთა მხატვართა: ალმა ტაღემამ და ჯონბურჯონმა გადღეს მისი სახე კაროლევის ეიტორიას ნებით, ის შეიქნა ინგლისის სამეფო სამუსიკო აკადემიის საპატოო წევრად. ინგლისიდან ზადერეესკი განემგზავრა ამერიკაში და იქ მთელს ამერიკის სახელმწიფოში დიდი აღტაცებით მიიღეს.

თითო კონცერტიდან ორმოცდაათი-ათასი ფრანკი ნაღდი მოეგება შემოდოდა. ის მალე გახდა მილიონის პატრონი და ისე დაბრუნდა თავის ქვეყანაში. აქ მას დახვდა რუმინის კაროლევის მიპატრეების წევრილი. რუმინთაშიდაც ზადერეესკის, როგორც ერთს ვისმე წარჩინებულს თეთი საკაროლო სასახლის წევრთაგანს, ისე ღებულობდნენ. რუმინის დედოფალი დიდი ყურადღებით ეტყეოდა სახელოვანს პოლშის მემუსიკს. მრავალნი ზადერეესკის სამუსიკო თბხულებანი, სიამბი, გრძნობის სიღრმით და სინაზით მოცარტის მუსიკას თუ არ ვადაამეტებენ, არ ჩამოუარდებიან. მაგრამ ყველაზე შესანიშნავი მისი თბხულებბა არის სამუსიკოთ გადღებულთი პოლშის

დიდებულის პოეტის მიცკეიჩის ექვსი სასიმღერო ლექსი. იმ ექვს ლექსში ჩვენ გავდივართ მხოლოდ ორი მათგანი ქართულ ენაზე. ამ სუსტი ნათარგმნით, თუ ცოტადანათად არის, მაინც მივახვედრეთ მკითხველი მიცკეიჩის ღრმა პოეტურს გრძნობას, ესეც საკმაო იქნება ჩვენთვის:

1.

სად ხარ ჩემო სიყმაწვილე,
 შენ მარგალიტო ბრჭყიალა,
 სიჭაბუკეე ქარტცხილო,
 გრძნობით ზღვისაებრ გრიალა?
 ეა მე! გაჭრა!.. ცრემლი მწარე,
 თვალთავან მდის, ვით ძიმწარე.

ახლა რა ვარ?... თმა ქალარა
 გული ყინვით დათოზილი;
 ტანში ღონე სულ აღარი, —
 ვარ ტაძარი დამზობილი.
 ეამ ჩემს ბედსა!.. ცრემლი მწარე,
 თვალთავან მდის, ვით ძიმწარე.

2.

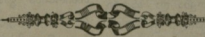
ნეტა ვიყო ბურსეული,
 შემოგეკრა ხუჭუჭ თმებზე:
 ნეტა ვიყო ვულისპირი,
 დაგეკონო მაგ გულ-მკერდზე.

მოვისმინო ვულის ტოკეა,
 რომ შეგიტყო სიყვარული;
 ნეტამც ვიყო შენი სუნთქეა,
 შენსა მკერდში შთასუნთქეული.

ნეტა ვიყო ცის პაკრი,
 მზის სხივებზე მომცურავი,
 შემოგებეც ჩემს მიჯნურსა,
 დაესტებ შენით გრძნობა-მწეავი.

მაშინ იცნობს ღმერთი, ზეცით
 თუ მოხედავს ჩემს სიყვარულს;
 ხან მომკლავს, ხან გამაცოცხლებს,
 ჩემად გახდის რა შენსა გულს.

გ. წერეთელი

ჩვენის სახეობა

„ორი ობოლი“ დრამა თარგმ. ცაგარლისა. ბენეფისი სიმონიძისა.

ტოგმობის 24-ს ბნ სემონიძის საბუნებისოღ წარმოადგინეს „ორი ობოლი“ დრამა ფრანგულიდან გადმოღებული ბნ ცაგარლის მიერ. ოსზულება მეტად ნაკმაზია მრავალ ნაირი სულის შემადარწუნებელი ცხოვრების შემთხვევებით. რა არ გინდათ, რომ ამ დრამაში არ იყოს. კაცის კვლა, ძმის კვლა, ნაშუის ახლა, დევნულება, ჩიღლა დამახინჯება ერთი სიტყვით ნამდვილი გაცოცხლებული ჯოჯოხეთის სურათია მაყურებლის თვალ წინ წარმოადგინილი, ვითამ და მაყურებელს გული შეურყიოს, სული აღუშვოთოს, შედარწუნოს და მითი იმოქმედოს საზოგადოების ზნობის ასამაღლებლად.

ქრისტეს სარწმუნოებასაც ხომ თვით ჯოჯოხეთის წყაღების წარმოადგენა ერთ ასეთ საშუალებათაგანად მიანჩია, რომ მორწმუნე აღამიანი შიშით ააშოროს ზნე-დაცემულს ცხოვრების გზას. ჩვენს ძველს ეკლესიებში ხშირად ნახათ ტაძრის კედლებზე გამოხატულს უშრეტს ცეცხლს, საცა ცოდილი ქორით არის ჩაქიდებული ძმის მკვლელობისათვის

და შავი რქებიანი ეშმაკები თავს დახვარიან. წარბინებულმა საფრანგეთის მწერალმა პრუდონმა გამოთქეა ერთი აზრი ზელოვნების შესახებ: „ზელოვნება უნდა ემსახურებოდეს ცხოვრების გაუმჯობესობას შიშის საშუალებითო. თუ გინდა, რომ ზნობის გახრწნილებას ახალ-გაზდა კაცი მოაშორებო, იმას უნდა დაუხატო ავი სენით შეპყრობილი მომაკედავი, თუ რიგორ არის დახრული და დაიარაგებული ავი სენით შეპყრობილი კაცის ტანო. მაშინ ამის დანახეზე შედარწუნდება კაცის გული და თავს მოარიდებს ბინძურს უზნობასო.“ მაგრამ უცხოეთელი ანდაზა: „ეშმაკი ისე საშიში არ არის, როგორც მას ხატენო“.

ეს იყო უკიდურესი, გადამეტებული აზრი, ვამოთქმული ზელოვნების დან-შნულებაზე; რადგან საფრანგეთის ახალთაობაზე პრუდონის ესტეტურს შეხედულებას დიდი გავლენა ჰქონდა, თითქმის გენოისი ზოლაც ვერ ასცდა ამ გავლენის ცუდს მხარეს. ჩვენს სცენაზე გადმოღებული ფრანგულიდან დრამა „ორი ობოლი“ ნამდვილი პირმშო შეიღია პრუდონის შემცდარის (ულტრა რეალურის) მოძღვრებისა ზელოვნების შესახებ. ან მართლა ვინ დაიჯერებს, რომ ერთის კაცის, ან ერთი ოჯახის და თუნდ საზოგადოების ყო-

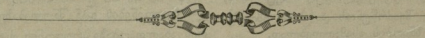
ფაქტობრივად შიშობდა სისაძაგლის მეტი არა მოიხიბნებოდეს რაჲ მისი მომქმენდი გეჲნი გაცოცხლებული სატანების და ნამდვილი რქებანი ეშმაკები იყვნენ. რასაკერაფელია, აქ უკიდურესმა წყურბილმა ნერვების აშლისამ გამოიწვია ასეთი ბუნების წინააღმდეგი ცრუ ფეფქტები სტენისა საფრანგეთის ცხოვრებაში.

ეს ის დრო იყო, როდესაც ნაპოლონი მესამის მტარვლობამ და თეთი-მყარობელობამ წაართვა საზოგადოებას თითქმის მთავრობითი ძალა, როდესაც ხალხს იმდენი არა ეკითხებოდა რა თავის საქმეების გამგეობისა, როდესაც მთავრობა ყოველს წერილობას საქმეში ერეოდა და ხალხს ეუბნებოდა: შენ იყავ ხელგაუწმრეველი, უზრუნველი, მიეცი თავი დავიწყებას, სიამოვნებას, ან არა და კაინაში*) გავასვირნებო. მე ვიქნენი შიშობდა შენი საზოგადო საქმეების მზრუნველი და გამგებელია. აი, ამ დროს მართლაც საფრანგეთის საზოგადო ცხოვრების მაჯისცემა შესწყდა ცოტა ხნობით. შექმნილი ნაწილი საზოგადოებისა იყო მოწყენილი, უსაქმო და მოწყენილობისაგან ამოქარებულა. ამ ხანაში საფრანგეთის საზოგადოება და ხალხი ითხოვდა ხელოვნებისაგან, რომ მოწყენილი ვართ და გავართეთ, მიძინებელი ნერვები ავიშვალეთ, გამოგაფხზილეთ სტენური ფეფქტებითა. ამისგამო მსახიობითი ხელოვნება ეძებდა ისეთ ცხოვრების ამბების წარმოდგენას სტენაზე, რომ მაყურებელს თმა ყალყზე ადგომოდა ზე მისი ნერვები აეშალა. სწორეთ ასეთი მიმართულების ნიმუში არის დრამა «ორი ობოლი» ჩენს სტენაზე. ეს ფრანკული ცრუ მიმართულება ხელოვნებისა შემოიტანა ჩენს სტენაზე განსაკუთრებით ბატ. კ. მესხმა, რომელიც მეტად გატაცებული დაბრუნდა საფრანგეთიდან ფრანკული სტენითა. მაგრამ ჩენს ბუბუ შოკარს სტენურ ხელოვნებას ასეთი მიმართულება და გაყოლა ფეფქტებისა მდენელობის მეტს უშეკვლია არას მოუტანდა, როგორც ამას ხედავთ დღეს. ჩენი მსახიობები და ჩენი დრამატული მწერლები, რაც შეი-

ძლება, იკიშებიან, კანში აღარ ეტყვიან, რომ რაიმე საოცრება წარმოადგინონ სტენაზე და აღუძრან ნერვები ჩენს საზოგადოებას. ნამდვილი ხელოვნება კი ქართულ სტენაზე თითქმის აღარ არის. ჩენს სახიობას თავისებურობა აღარ ეტყობა. რომ კიდევ გამოჩნდეს ენემ ნამდვილი ჩენი ცხოვრების სურათების გამოამქანდაკებელი, ეგრე კი ეიწონეთ იმის წარმომდგენს მსახიობებს. გონება-მიძინებულს საზოგადოებასა, შესაძლებელია, არც კი მოეწონოს ასეთი სურათი, რადგან იგი უკვე გადაჩვეულია სინამდვილის მოსმენას და გავებას, რადგან იგი ფრანკული სტენის ფეფქტებით გაუჩნევებულია. აი, სად იმალება უმძიმესი სენი ჩენის ქართულის მსახიობისა.

რაიკა შეებება თეთი წარმოდგენას «ორი ობოლისას», უნდა ეთქვას, რომ ძალიან მწყობრად იყო ყოველი მსახიობი რიგინად ასრულებდა თავის როლს. ჩენი სტენის მსახიობები: საფ-აბაშიძისა, გაბუნია-ცაგარლისა და ალექსევე-მესხივე სწორედ მარგალიტებით ერჩოდნენ. იმათი წყალობით და იმათმა მაგალითმა ყოველი გაგლაკი მსახიობი ჩენის მსახიობისა ვაჯეთა და ვახალისისა. ისინი, თითქმის ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ წარმოდგენაში და ყველამ რიგინად ასრულა თავისი როლი, ასე გასინჯებნი მობენფისეც კარგი და წუნ-დაუდებელი ჩნდა თავის როლში. ეს ყოველთვის ასეა, როცა მეთაურები კარგი ჰყავს რომელსამე კრებულს. ჯარშიაც მაგალითად, როცა მხედართ-მეთაურები გმირები არიან, მაშინ ყოველი ჯანჯალ-მაიარი და მხდლი ჯარისკაცი გმირად იქცევა. ამიტომაც სასურველია ქართული სახიობის წარმატებასათვის, რომ საფ-აბაშიძისა, გაბუნია-ცაგარლისა და ალექსევე-მესხივე ისევ დაუბრუნდნენ ქართულს სახიობას. თეთი წარმოდგენამ კარგი შთაბეჭდილება იქონია მაყურებლებზე, მობენფისეს ბევრი საჩუქრები ჰხვდა. მაგრამ თეატრს კი ეტყობოდა ქართველი საზოგადოების უყურადღებობა. ლოკები და წინა წყობის სკამები ცარიელები იყვნენ.

მახაკალი.

უღარდელის ზოიკს

ღამე ზიხარ უღარდელად და ტკბილად მღერს შენი ქარი; მე შორიდან ყურს დაგივდებ, ვერ-წასული და გახზდარი.

რა ექნა, შენმა ტკბილმა ხმებმა ვერ მომრცხეს გულს ნალევლი; მე იგივე შეე ბედი მტანჯავს, მაინც ვკენესი ცრემლის მღვრელი.

მე წამებულს სიღარიბით რას მარგია ტკბილი ხმები?!

*) საფრანგეთის კაინა ჩენეზური ცომირობა.

პურის ლუკმის შოენისათვის
ულეთო ჯაფით წელში ეწყდები.

შენ კი ვერ გრძობ, ცრუ პოეტო,
ჩემის გულის მიძივ წყლულსა
და შეხარი მოწმენდილს ცას,
ეარსკლავებით მოქარგულსა.

ან და მოეარეს შესცქერაბარ,
შეტრფი იმის სინაზესა,
ან შეამკობ ამომაელს
ცხოველ-მყოფელს დილის მზესა.

როს მე ჩენსა შეაბედს ესწყველი
და თვალთაჲნ ვლერი ცრემლებსა,
შენ იმ დროსა აამღერებ
ტკბილ-ხმოვანსა ფრინველებსა;

ასწერ ქალის სიტუფიდას,
მის მომხიბლავს შეწინებებს
და ინატრი მასთან ყოფნას,
მის გულ-მკერდში ჩაკონებას.

რას ეაქვე მე შენს ტკბილს ხმასა,
იგი მდიდრებს იამება;
კუჭ-მამდარსა მის მოსმენით
სული, გული დაუტკება.

მე შიშობილით კუჭი მეწვის,
სილარიბით მტკივა გული,
ცვენისი ეწყველი გაჩენის დღეს
უშეცრებით დაჩაგრული.

შენც ჩაგრული მოძმების
მკურნალად ხარ დასახული;
მაგრამ შენი ბოროდება
კარგათ არ გაქვს შეგნებული.

დაგვიწენია, რომ არსებობს
ხალხი, ბედით დაჩაგრული...

შენ უჩვენე ასეთს ხალხსა
წმინდა ღოამ თავის ხსნისა,
დანაბეე ნათლად მას გზა
მისალწვეად ამ მიზნისა...

წინ წაუძლედ ასეთს ხალხსა.
შეგბრძოლეს ბოროტებას,
აგრძნობინოს თვისი ძალა
წყვეულს უსამართლოებას...

მას სანამდის მარტო ტკბილს ხმებს
გაიმღერის შენი ქნარი.
შენ არა ხარ ბენეე ხალხის
მგოსანი და მეგობარი.

ა. ლ. ჩხურობიძის-პირველი

მცირე შენიშვნა

ვერის № 240-ში არის დასტამბული „ბუნ-
ების მეტყველების მოყვარის“ მიერ წერილი,
რომელიც შეეხება სამეცნიერო წიგნების
უქონლობას ქართულს ენაზე. ერთად ერთი მიზე-
ზი ამგვარ არა სასამოვნო მდგომარეობისა, როგორც
სამართლიანად ამბობს ბ-ნი „ბუნების მეტყველების
მოყვარე“ არის ქართულს ენაზე ტერმინოლოგიის შე-
უმუშაველობა, და უქონლობა. აეტარი ზემოხსენ-
ებულის წერილისა ბ-ნი „ბუნების მეტყველების მო-
ყვარე“ ავალებს წერაკითხვის გამავრცელებელ საზო-
გადობას და ქართულ წიგნების გამოცემულ აშხა-
ნაგობას, მიიღონ თავის თავზე ამ საქმის ინიცია-
ტივა და მოიწვიონ მკოდნე პირები საბუნების-მეტ-
ყველო ტერმინოლოგიის დასადგენად. რომ ბ-ნი
„ბუნების მეტყველების მოყვარის“ სატყვები არ დარ-
ჩენ გაუგებლად, ჩვენც აღვნიშნავთ აქ ზოგიერთ არა
სასურველ ვარაუდათა, რომლებ მიზნებს შეადგენს
ქართულს ენაზე სამეცნიერო წიგნების უქონლობა.

ზოგიერთ ჩვენებურ სკოლებში უკვე ენება დარ-
თულია, რომ ყველა საგნების სწავლება სამშობლო
ენაზე წარმოებდეს. აქ დედასახელებთ მხოლოდ წი-
ნამძღვარიანთ კარის საშუაწინო სკოლას. ამ სკო-
ლის წესდების ძალით ყველა საგნების და მასთან
საბუნების-მეტყველო საგნების სწავლება სამშობლო
ენაზე წარმოებს, რასაც მოითხოვს, როგორც კე-
თილ გონიერული აზრი პედაგოგიკისა, აგრეთვე საქ-
მის ნაყოფიერად წარმოებაც. ახლა ეკითხოთ, რა
უკიდურეს მდგომარეობაში არიან ამ სკოლის მას-
წავლებლები ქართულს ენაზე ტერმინოლოგიის შე-
უმუშაველობისა და სამეცნიერო წიგნების სახელ-
მძღვანელოების გამო? ისინი იძულებულნი არიან
მსთარგმნონ პირდაპირ რუსულიდან საბუნების-მეტ-
ყველო საგნებიდან გაკეთილები, ტერმინები, ან და
თეთონ დაადგინონ, მოიგონონ ისეთი ტერმინები,
რომლებიც „ბუნების მეტყველების მოყვარის“ არი-
ყოს „გულს გიშფოთებენ და უსამოვნო შთაბეჭდი-
ლებას ჰგვრიან. საკვირველიც არ არის ამას შემ-
დეე, რომ საბუნების-მეცნიერო საგნები ქართულს
ენაზე, როგორც სასურველია, ვერ ისწავლებოდეს.

წინამძღვარიანთ-კარის საშუაწინო სკოლა თა-
ვის ვრცელი პროგრამით ამ ფამად წარმოადგენს
ერთად ერთ სასწავლებელს ჩვენში, სადაც სხვა ჩე-
ნებურს სკოლებში აბუჩად ავდებულს სამშობლო
ენას ქვეს შესაფერისი პატივი, ვრცელი და სრული
მოედანი საფარჯიშოდ. რომ ღმერთმა იპირანოს და
ამგვარი სკოლები ჩვენში გამარადდეს, რასაც სია-
მოვნებით მოელის ყველა ჩვენი ვტყაი ხალხის გულ-
შემატკივარი, მაშინ ხომ უფრო მეტი მოთხოვნილე-

ბა იქნება სამეცნიერო წიგნებისა, სახელმძღვანელო-
ებისა ქართულს ენაზე — ჩვენ აქ დაეცასხელვებთ ერთს
წიგნს, რომელიც ღირსია ყურადღებისა მისთვის,
ვინც კი იკისრებს სამეცნიერო ტერმინოლოგიის
დადგენას, შემუშავებს ქართულ ენაზე. ქუთაისის
გუბერნიის სახელმწიფო ქონებათა მმართველს ბ.ნ.ს.
ა. ს. გამრეკლოვს აქვს ქართულს ენაზე ხელნაწე-
რი „სამი სამეფო ბუნებისა“ — (три царства при-
роды) დაწერილი პეტერბურგს 1814 წ. ბატონი-
შვილის იოანეს მიერ. რასაკირველია მეცნიერების
მხრით ხსენებულს ხელნაწერ წიგნს ჩვენთვის დიდი
მნიშვნელობა არ აქვს, რადგანაც თვითოეული გან-
ყოფილება მეცნიერებისა თან-და-თან იკვლევა და
იძენს სრულ-ყოფილებას, მაგრამ რაც შეეხება ტერ-
მინოლოგიას, ის წარმოადგენს საუკეთესო განძს
ჩვენი სამეცნიერო ლიტერატურისათვის. დღეს,
როდესაც ზოგჯერ ერთს ენაზე ეფიქრობთ და
მეორეზე ესწერთ, უნებლიეთ ვყვებით იმ ენის
წყობილებას და თვისებას, რომელზედაც ეფიქ-

რობთ. ამის მაგალითი ათასია იმ ორიოდ სამეცნი-
ერო წიგნებში, რომელიც ზოგიერთებს უთარგმნაით
ამ მოკლე დროში რუსულიდან ქართულად, სადაც
არა თუ ტერმინები - სიტყვების გაწყობაც ფრაზაში
ჰლაღატობს წმინდა ქართულ ენას. სამწუხაროდ ჩე-
ნი ცნობილი პედაგოგების ხელსამძღვანელოებიც
საესეა რუსიკიზმებითა, რუსულად ნაფიქრი და ქარ-
თულ ენაზე გადმოღებული; რუსული ლექსთა-
თხზვა ხშირია მათ ნაწერებში.

ჩვენ მიერ დასახელებულ წიგნში სიამოვნებით წაე-
კითხეთ შარშან რამდენიმე აწერილობა მეცნარეთა,
ცხოველთა, ქვე-წარმაფლთა და სხ, სადაც მეტის-მეტო
სიფრთხილით არის დაცული ქართული ენის სიფაქზე და
მკაფიობა. ბ.ნი გამრეკლოვი უძველესია ათხორებს
ხსენებულს წიგნს ჩვენ წერაკითხვის გამაგრებლად
ბელ საზოგადოებას და ან ქართული წიგნების გა-
მომცემ ამხანაგობას, უკეთეს ისინი იკისრებენ მის
გამოცემას. ამ წიგნის გამოცემა არა მცირე სარგე-
ბლობას მოუტანს იძით, ვისაც სწავდს სამშობლო
ლიტერატურას გაუწიოს სამასხური.

ლ. ბოკაძე.

ქ ე მ ბ ა თ ა - ქ ე მ ბ ა

ქ ანღმა დაჰვარა ქვეყანა,
მკედარნი საფლავში სტირიანი;
ია არ მოჰყავს გაზაფხულს,
ამოვარდნილა ძირიანი.
ხეს არ მოუსხაშს ფათოლი,
მთა აღარ ამწეანებულა;
სიტკბოთ ნაქები თაფლიცა
წამხდარა, გამწარებულა.
მზე ველარ ათბობს ქვეყანას
მიშქრალა, გაშავებულა.
მატლად ირევა ჩემს თვალ-წინ,
რაც ქვეყნად დაშავებულა.
გუნდი ცოდათა წყეული,
აე-სულთა ჩანადინარი,
მებგევა თვალში და გულში,
სისხლს მადენს, როგორც ისარი.
გაძნობა წინ მიმეზიდება,
უკან მიმართევს გონება;
მახეილმა გამჭრა შუაზე
მჭირს ამისგამო ღონება.
არსად სჩანს ჩემთვის წამალი,
არსად სჩანს ჭირთა ფონება
ძნელია, მეტად ძნელია
შავის ბედისა მონება!

გული მომიკლა სეედამა,

ხელემა გონება არია;

ყველასთან გულ-წრფელობა

გამხადა ცოცხალ-მკედარია:

ჩემს ბედს თავს ადგა აედარი,

ჯერ არ უწახავს დარი.

სიყვარულისა ფილში

შხამი ჩამისხეს მწარია.

ველარ მშველს გულის სიმხვევე,

ვერც ხმალი, ველარც ფარია.

არაგვო, მოიშველიე

ზღაზნეთ მდინარი მტკვარია.

თქვენ მაინც რაღე მითხარით,

გულისა მოსაფხანია.

სთქვით რამე ძეელი ამბავი,

სად გაწყდა ქართლის ჯარია,

რას ფიქრობს საქართველოზე

ურჯულთა თათრის ხანია,

რა გვექნა, დრომა რა გვექნა,

რომ აღარა სძრავს ქარია?

ენ მოსჭრა ძუძუ დედასა,

დახშო სამოთხის კარია,

კერაზე წყალი დაგვისხა,

გამოგეიჯარა კარია?!

ზღვა გადმოგეიგდო მარჩობლად,

თავს დაგეცა ნიფ-ღვარია?!

ისიმე წაწყმდება სულითა
გეარით წყეულიმეც არია!
მოგეტაცა ჩიროლანები,
ალარ გეალირსა კერია,
გაგეხადა ძიერი სამოსი,
ტანზე ჩაგვაცეა ჩერია.

აგერა ჯადოქარები,
შხაპის, ბოროტის გულები!
იმათ ნაყელეტის ხალხისა
სისხლისა მოჩანს გუბები!
არ მოეწყინათ ბოროტთა
საქმე და ქცევა ცუდები.
რამ ამოავლოს ჩვენ შორის
აე-სული დანაბულები?!
ვერ შეგიყვარებ, ბოროლო,
რაც უნდ მტყენო კარგადა,
მიანცა მძულხარ, მიანცა
მოსიარულე კრავადა.
ათი-ათასჯერ დაგწყველი
მოგხისნიებე ავადა.
არ მიწდა შენი საღამი,
არ მიწდა შენი ძღვენი.
დაჩაგრულების მჩავერელო,
მზარავს, მძულს სახე შენია!
არ გასაჩენი უფაღსა
ნეტაე რად გაუჩენია?!

ბეგრმა იპაკა ბოლოსა,
თუმეც ბაქიობდა თეშია
და ღღეს კი ტყინ-გაყინული
ალარ ეტევა კანშია.
აგი და კარგი ქვეყნისა
მას ალარ მოსდის ჭკეაშია,
„პრინციპი“ — „იდეები“
ვადუსროლია წყალშია.
მამა-პაპათა ანდერძი
მიკიტნებს მისცა ეალშია.
ღღეს იგი ქვეყნის მოზარეს
ცეცხლს უღებს, როგორც ჩალასა,
მის აზრს და წრფელსა გრძობასა
ეძახის ხათაბალასა.

ზოგმა გაყიდა ნაშუსი
ღღეს ის სულ-ხორცი თხვისია;
მისვან რას კეთილს მოვლით
ეინე გულ-გონებით მქისია?!

ალარც ქვეყნის ხმა აშინებს,
ალარც რომ მსჯავრი ლეთისია!

სათქმელად ფრიად ძნელია,—
უფრო სასმენლად ყურითა:
ყვეთა ხელთ იგდეს ბულბული
მსტყენს დაკადილის გულითა.
ყვენიც ყურს როდი უგდებენ
გონება ბრმანი შურითა.
ისინი თაე-მოაწონელა
უფრო ძლიერად ჩხავიან,—
სიტურფის მწვერელად უცენიათ
თუ დაიყვირეს ძალიან.
საღლაა ბულბულის სტყენა
და მისი ტკბილი ჰანგები!
დაჩრდილულია მისი ხმა,
რაკი ჩხავიან ყვეები?!

ერთი რამ საცოდნელია
და სასწავლელი მტკიცედა.
ძმანი რომ ვერ რიგდებოდენ,
ერთმანეთს მოაჩიდვთა.
წაეიდენ სხე-და-სხეა მზარეს,
იარონ კიდი-თ-კიდვთა.
ერთი გახვება სამგლელა
მეორეს შეჭხერენ ტურანი,
ჩამოიქცევა ოჯახი
თაეს დატყევა ბურანი.
ჭკეა დიდი საქონელია,
ბრიყვისთვის მიუწოდმელი,
ფიჭრი და აზრი კეთილი
არს მისთვის მიუტელომელი.
ნუ თუ ცალ-ხელა მუშასა
არა სჯობია ორ-ხელი?!
ბრიყვი ჭკეიანის ბარგია,
ზურგით სათრევი გუდადა,
უნდა ჭკეიანმა ასწონოს
ბრიყვის ნათალი მრუდადა.
მაგრამ ჭკეიანთაც იპაკეს
მოსწყინდათ მრუდის სწორება,
მიტომ ნაეარდობს უბირი
ეტყობა თაე-მოაწონება.
გათამამებულს სიბრიყვის
ან კი რა შეეწონება!..

დაძერება მეღასაყითა,
ღღე ფებს არ აღებს ჭიასა,

თუ ჰნახავს უპატრონოს სახლს და კარს შეამჩნევს ღიასა, შეძებრება გამოალაგებს, რაც კი რამ მოსახელია, წაიღებს, დაისაკუთრებს, თუ ლამეც შეზღუდა ბნელია; მაგრამ ჯერ ცოდეა თავისი არვისთვის გაუმხელია. ყველას თავს ისე აჩვენებს, რომ დაღის მადლის მქნელია. არაყის სჯერა, თუ მართლა იგი მშიერა მგელია. იგი ჩენია, ჩენი ძმა, ჰგონია, კი კაცია; მოლა მასრადინს ეამბავსვის წვერ-ცმაცუნა ვაცია. ჭორტიკაც არის, ყბედიცა, ხან-და-ხან კიდევ ცეტრა. რა ბევრი ვაჭიანურო, — სწორედ ორ-ფეხა მხეცია.

მოტყელებილი აქვს კინკრიხო ზედ ასჩენია ქეცია; თვალებს ძირიდან აცეცებს, ერთის შეხედვით ბეცია.

კაი კაცობით ამ სოფლად ევლარეინა სჭამს ლუქმასა, წაფართოთ სხვასა, აველიჯოთ, აენი ფიქრობენ სულ მასა. კარგნი უტკერენ სერისა, ასტევენ ოხერა — სულთქმასა; მაგრამ ბჭაეის საშველად არა ფიქრობენ არასა, ეერ აბრუნებენ თვის ჭკვაზე უკულმა მზრუნავს ჯარასა. თუ მერც ცარცვა მიერგოთ, აეს ეერ ეტყვიან: «მარა»-სა. დავმსგავსებულვართ ყველანი ცტერის უპატრონო ფარასა.

ვაჟა-ფშაველა.

ლერწამ-კაღლაძში ნადირბა

(პრინტ ჰენრის ორლენის ინდოეთში მოგზაურობიდან)

წულო ორი დღე არ იყო, რაც გამოვესალმეთ ლერწამიან ადგილებს და უტკრათ გეცნობებს, რომ იქ ალბოციჩინათ ლეკვებიანი ძუ ეფები.

ეს ადგილი ბუჩქნარებით საესე იყო, ლელწმით, კალმით, ლელით და სხვა ამ გვარი მცენარეებით მოცული. ზოგს ფოთლები ჩქერს მიუგვანდა, ზოგს ნეესებივით ეკლიანები ჰქონდა და სურათი გაბანდულ იყენ სხვა მცენარეებთან ერთად აქე, რომ კაცი შიგ ეერ გაატანდა. ამ ადგილს ერთ მხარეს მიუღიოდა პატარა მდინარე და თუმცა სულაც განიერი არ იყო, მაგრამ გადასვლა ყველას ენენღეცოდა, რადგან მისი ჭობიანი ძირი საფლობი იყო.

ერთი მონადირე გვეყვდა შეჩვეული, სახელად ჯალი ერქვა, პირველად ამან მოგვითანა ეს ამბავი და რცლად კიდევ მარლად ეფხებმის ბუნავის მიგნება; საშინელი ჩაყვითლებული და უშნო სახისა იყო და ახირებით ყოველთვის ლურჯს პერანგს იცეამდა, უყვარდა სმა, თუმცა თავის-თავს ნამდვილ ინდოელათ სთელიდა.

შევიტყუეთ ეს ამბავი თუ არა, ჩენც ეს გენი-დოდა, მაშინვე ლელიან გზას შეუდგეით. ჩენი მო-

გზაურობა სწორეთ ნახვით ღირდა, სპილოებზე გა მართულ კუბო-კრულებში ეისხედით, თოფები დამზადებული გეკონდა ეფხბისთვის და ასე მიედლოდით. მაგრამ კარგა მანძილი გავიარეთ, ეფხბი კი არსადა სჩანდა. ეფიქრობდით: აი, ავერ წამოდგება ნადირი. და, აი, ავერ!... მოლოდინით მოვიქანცეთ ბოლოს სხვა ნაირად დავიწყეთ საქმე: გარშემო შემოევებით ამ ბუჩქნარებს და ყოველ მხრიდან მივაწყეთ. ქალბატონი მორე, რომელიც იყო ჩენი თანამოგზაური, მდინარის თევში ჩადგა. მე ყველას შუაში ეიყავი. ღვისს წინაშე ჩენ ყველას გვეშინოდა ეფხბისა. თითონ სპილოების გზების მაჩვენებლები, ბელადები, შაშით უქან რჩებოდენ.

ბოლოს ჩემ ბელადს საჩუქრის საღერღელი აეშა-ლა და ჩემი სპილო ყველაზე წინ წაიყვანა. ჩემ მატარებელს ცული გზა არ შეაფერხებდა, ჯაგებს ეფხბემ თელავდა, ეეება ლერწამებს თავისი ეშვებით ძირს წინაშე, ამის გამო ჩემი კუბო-კრული-სავარძელი საქაელასავით ქანაობდა, ევლარა მვემებინარა, ძლიეს ეიმპარებდი თავს, სწორე გითხრათ, დიდ-კაცობა ყოველთვის კარგი არა ყოფილა.

გავარდა თოფი. თურემ ქალბატონ მორეს ყველაზე უწინ დაენახა ეფხბი და ესროლა.

ძუ ეფხბს როდესაც შეეშინა, რომ ხერხით ლეკებს ეერ გადაარჩენდა ვამომტარიყო ჩენთან სა-

ვეფხი ავარდა სპილოზე და ჩასტიდა კლანეები ჰერკოს

ბრძოლველად. მისმა საზარელმა ბრძღეინემ სპილოები გადარია. აირ-დაირიენ ყველანი, მაშინ ვეფხი ისევ ლელწმებში შიივალა.

მინდოდა გამოედგომოდი, მაგრამ საერთო არეულობამ ხელი შემიშალა.

იმის გამოჯაერებულნი, ნადირი რომ ხელიდან

დაგეისხლტა, პატარა ხანს უკან კიდევ უფრო ხალისით დაეიწყეთ წინ სელა და ლელწმ-კალმის ჯეგა. ჯალიმ მიმითია იმ ბუჩქნარებზე, საცა ეკულებოდა ძუ ეფეხი. საშინელის ძალით მიაწეა ყოველ მხრიდან ეს ჩენი ორმოც-დაათი სპილო ამ გაუეულ ბუჩქნარებს. მე კი დაედევ ისეთს ადგელს, რომ ეე-

ფხისთვის მესროლა, როცა ბუნაგიდან გამოავდებდნენ.

დადგა საშინელი წამი. ჩამოვარდა სიწუმე. ხოლო სპილოები შიშისაგან ჭყიოდნენ, ეტყობოდა ეფები ახლოს იყო.

ჩემი ბიძაშვილი, ჰერცოგი ფილიპე, ყველაზე წინ შევიდა შუაგულ ლელწმებში. უცურად ვაფთრებული ძუ ეფები გამოვარდა ბუჩქებიდან და მე დამეტაკა, მაგრამ დავახალე თუ არა ორჯელ თოფი, ისევ გაექანა ჰერცოგისკენ. ავარდა სპილოზე და კლანჭები ჩაისჭიდა იმის სავარძელს, მერე თავა ზედ ვერ შევიმავრა—ჩამოვარდა და ძირს დაეცა. ჰერცო-

გმა ესროლა თოფი ალაღმებზედ. სპილომ შიშისაგან თავი აიწყვიტა და მოჰკურცხლა. ჰერცოგს კი ლელწმებში თოფი გაუტყდა, თითონ თავი ძლიერ შევიმავრა, რომ გაქანებულ სპილოდან არ გადმოვარდნილიყო. ჩვენ ბედზე სპილო მალე შეჩერდა და ჰერცოგი უვნებლად გადმოხტა.

ქალბატონი მორე და ბუასი გამოეშურენ ჰერცოგის საშველად. გზაზე თვალი მოჰკრეს ძუ ეფუხის ერთ ლეცს და იმ წუთასვე მოჰკლეს.

თითონ ეფები კი გადაეცემალა და მეორე ღღეს იმავე ადგილას მოკვალით.

ა. თ-წ—სა.

ე მ ა

მართულად მოვლილი ბალი საესე იყო მოსწავლე ახალგაზღვებით, ზოგნი ისხდნენ გძელ სკამებზე, ზოგნი წიგნებით ხელში ცალ-ცალკე დადიოდნენ ბილიკებზე, ზოგნი ჯგუფ-ჯგუფად დასდევდნენ ამხანაგებს. რომლებიც ბაასოდნენ. ბაღს არ დასჯერებოდნენ მოსწავლეები და სამეცადინოდ ასულიყვენ განიერ კედლებზედ, რომელიც გარს უვლიდა სასწავლებელს და მონასტერს. აქაც კარგი ადგილი იყო სამეცადინოდ: საერთოლიანი ფართო ზღუდე საკმაოდ მოხერხებულ თავ-შესაფარს წამოადგენდა. მართალია, კედლის ეიწრო და მაღალი ქანჯურებიდან ქარი უბრაყდა, მაგრამ იქიდანვე შეენიერი გადასახედაეი იყო დაბისკენ.

აქ, ამ ზღუდის ერთ კოშკთან, იდგა ახალგაზდა, რომლის ახლად აშლილი შავი წვერულფაში, შავი თევლები, ელფერი და მთლად სახის მოყვანილობა აჩვენებდა, რომ ის ჩრდილოეთის შვილი არ იყო. მიქანსული, ფერმიხდილი და კაციკვებით უყურებდა ის საშხრეთისაკენ მთებშიეთ. ამართულ ღრუბლებს; იმათ მივყურათ ყმაწვილი კაცის ყურადღება და მისი აზრი ვაფრენილიყო იქით. შორს, მთიან სამშობლოში.

— რას გაშტერებულხარ? დროა წაივით, მზე გაღმეწერა, დაუძაბა გიგოს ამხანაგმა, რომელიც იქვე მესადინობდა.

ამხანაგები გაემგზავრენ მინდერისაკენ, გასცდნენ უქანასკნელ სახლებს პატარა დაბისა, რომელშიაც იყო იმათი სასწავლებელი, გავიდნენ ხეცს და ჩამოსხდნენ მწვანე ბეჭზე. ძირს, ხეეში, მოჩანჩქარებდა ნაკადული, ხეცს გაღმა იწყებოდნენ მწვანით შემოსილი მინდერები, იმათ იქით ტყე. დასავლეთ-სამხრეთისკენ მოჩანდნენ მონასტრის ღიდრონი ეკლესიები და

უხარმაზარი სამრეკლო; ოქროთ დაფენილ გუმბათებზე კრთებოდნენ და ლაბლაპებდნენ ჩამავალი მზის სხივები.

ამხანაგები შეხაროდნენ აყვავებულ ბუნებს და ლაბარაკობდნენ მომავალზე, სამშობლოში ცხოვრებაზე. სამშობლო მხარე, იმისი ბედი, იქ ცხოვრება შეადგენდნენ უკეთეს ოცნებებს ამ უცხო ქვეყანაში მოსწავლე ახალგაზღვებისას. ისინი ნუგეშობდნენ მომავლით, რომელიც მოჩანდა ბრწყინვალედ, ფართოდ, სანდომოდ. შესწყდა საუბარი, ისინი სახეზე მოთამაშე ღიმილი ამტკიცებდა, რომ მთლიან სანაამონე გრძობას გაეტანათ.

ყმაწვილკაცები ოცნებიდან გამოიყვანეს ჩილილებმა, რომლებიც უცურად გამოჩნდნენ იმათ წინ და თავქვე ჩაფინენ: იმათ თავს წაადგა ორი ქალი, რომლებშიაც ერთი მთლად ნორჩი იყო. იმისი ლურჯი თვლები, ახალგაზდა გაპოზილი ვარდის მზგაესე ბავე, მალხაზი მიხერა-მოხერა ცხოვრებაში გამოცილისაც კი შეათრთოლებდა. ახალგაზღვები წამობტენ. ამხანაგის თითმა აწერა პარში თითქმის მთელი წრე და შეიპყრო ქალისაგან იმისკენ გაწვდილი ბროლივით სუფთა პაწაწა ხელი, გიგოს გამხდარს და ფერმიხილდ სახეს სიწითლე მოერია, გაშეშდა ადგილობრივი და ხელის ჩამორთმევეც კი ევლარ მოახერხა. ექმას ღიმილმა გაუთამაშა, როცა მიუახლოვდა გიგოს და უთხრა:

— მე მთლად გავათავე გამოცდები და, აი, შინაც მოვიდე, თქვენ კი ეკონებჯერ ისევ შრომობთ. — დაიღ, უსასუხა ამხანაგმა, კდეე რამდენსამე სავანში გამოცდა დაეგრჩა.

— ფილოსოფიაში და ღღეთის მეტყველებაში არ გამოუცდივართ ჯერ, ჩაურთო სიტყვა გიგომ, რომელსაც ნაცნობ სავანზე ლაბარაკმა გაუხსნა კრიჭა. მაგრამ ორივე ისეთი სავანებია, რომ.....

— რომ ვაწყვეტინა ქალმა სიტყვა საალერსო შემქნისლ ფეხის ბაკუნით, რომ მე იმათზე ლაპარაკის გუნებაზე სრულებით არა ვარ; მე მინდა ჯერ მომილოცოთ სწავლის გათავება და მერე სასეირნოთ წამოვიყვით! ყმაწვილები დამოარჩილდენ ბრძანებას.

სვეტებიანი დიდი დარბაზი საესე იყო ახალგაზღობით. ორ რიგად ჩამწკრივებული გველ სტალებზე სასმელებით საესე ბოთლები და ხორაგეულობა ეწყო. სტალებს გარს ეხვიენ მოქიფეები. ზოგნი სტალებთან ვეღარ დატეულიყვენ და იმათ აწედიდენ საესე ბოთლებს, რომლებიც სწრაფად ცარიელდებოდენ. ისმოდა სიმღერა. ყმაწვილკაცობას თანდითან ერეოდა სასმელი. აგერ აქეთ ორს სიყვარული გაცხოვრებით, გადახევიან ერთმანეთს და ჰკოცნიან; იქით ერთობის, ძმობის, თავისუფლების გასაძლიერებლად იყუდებენ საქე ქიქებს; ის გამწარებული აქრიქინებს სკრიპკას, რომლის ხმაზე ორი მოსწავლე ცეკვეს ახირებულ „ტრეპაკას“; ეს ზურგ თეთრად გათხუნჯულს ბოლოს ჩახუტებია და ცდილობს ვალსს, პაპიროსის ბოლი დარბაზს ღრუბელსავეთ ედება. არყის სუნნი თანდათან ძლიერდება, აუტანელი ხდება. ხმაურობა მატულობს. ატაცებული სიმღერა და ბაასი თანაბარ ღრიანცხლად გადაიქცა. ცალცალკე მოცეკვეების რიცხვმა იმატა... ახალგაზღობას დიდი დღესაწაული აქეს დღეს: მთელი სასწავლებელი ულოცავს ერთ კურსს უკანასკნელ კლასში გადასვლას.

შეზარბოშებულიყო აშხანავიც, საესე ქიქით ხელში დამეძება ის თავის ვიგოს. ვიგო იქით, მორიდებით, ჩაყურება წერილს და იმის თვალგზში ატაცება იხატებოდა: ემმა ულოცავდა იმას ბოლოს ქურსზე გადასვლას.

— იმისაგან? კითხა აშხანავმა.

— სწორედ! ესლა მომივიდა.

— დაკოცნე უსტარი! დავლიოთ იმის სადღეგძელი, ისიც ჩვენი ქვეყნის შვილი გახდება.

ტყისკენ მიდიოდენ ქალ-ფანეი. იმათი სიცილი და ლალობა არემარეს აცოცხლებდა. ვიგო და ემმაც იმათში ერიენ. ახალგაზღობა შეეფარა ტყეს და გაიფანტა. ვიგო და ემმა ასდგენ სხეებს და შეწყვიტეს ლაპარაკი: ნეტარებამ მოუსპო სიტყვა.

— რა უხეირო რამა ხარ! დაარღვია სიხუმე ქალმა; ყვავილები მიინც მომიკრიფე.

ყმაწვილმა მორათო ყვავილების კონა. ემმამ მოინდობა ყვავილების გულში გამაგრება, მაგრამ

ათრთოლებული ხელი ვერ დაიმორჩილა: ქალწულის მკერდმა ლელვა დაიწყა; მორცხვად დახრილი თვალებიდან ძლიერი გრანობა გამოკრთა. გიგოც გაიტაცა გრანობამ; იმან ევღარ მოწყვიტა სატრფოს თვალი. ბუნების მიმზიდველობითმა ძალამ დაახლოვა ისინი, იმათი ბავებები ერთმანეთს შეეწებენ...

ბუჩქიდან მოისმა ბულბულის სტენა: ის ქებას უძღვნიდა ბუნების ძალას, რომელიც და ამ ორ არსებებს შუა გახორციელდა ესლა. და ბუნებაც უღიროდა იმათ, აკურთხებდა იმათ კავშირს. საღებდა ბულბული. შეყვარებულები გამოტრკევენ ნეტარებას...

გზაზე ემმას საათის ძეწკვი ხის ტოტს წამოვღო და გაწყდა: ქალს ფერმა გადაკრა და შემკრთალმა შეხედა ვიგოს, რომლის სახეზედაც ცრემლოწმუნეობითი შიში გამოიხატა; მაგრამ ისინი მალე მოეგნ თავს და სიცილით გადახევიენ ერთმანეთს.

ხშირი ბინდი იყო. გაფოთლილ ხეებს და ბუჩქებს უფრო ჩაენრდილათ ბაღის კუთხე, სადაც საღლაზე ამართული იყო სამლოცველოს პატარა ძეგლი, რომელშიაც ხატის წინ ლამპარი ენთო. სიხუმე იყო. ვიგო ძეგლის წინ სკამზედ იჯდა და წერილის კითხულობდა; სახეზე მღელვარება ეტყობოდა.

...რა სიხარულით წამოვიედი კურსებზე! სწერდა ემმა. რა ატაცებით ვისმენდი პირველ ლექციებს! ქეშმარიტების ტაძარი ღია იყო ჩემ წინ და იქ შესასვლელად ძალას უხვად გვარნობდა ჩემს შენდამი სიყვარულით აფრთოვანებულ არსებამი. მაგრამ მალე დაიწყო განწყობა იმ ატაცებამ: შენმა აზრებმა, ტრფობის დამაფრეულმა შენმა აზრებმა, შეიპყრეს ჩემი გონება და დაბადეს იმათში იმედის მაგიერად ხალისის დამამზობელი ეჭვი. შენი უკანასკნელი წერილი... მახსოვს, მახსოვს შენი აზრი ცხოვრების იდეალზე და სიყვარულზე შენი ფიქრით ცხოვრების მიზანი, რომლის სამსახური ვეღად ვაძვეთ თქვენ, ისეთი მაღალი და მძიმეა, რომ მოითხოვს კაცის გონების და წინგობის ძალას მთლად, მსხვერპლად მოითხოვს იმის არსებას. სიყვარულად არ არის ნაკლებად მძიმე საგანი, ისიც ნაკლებს სამსახურს და მსხვერპლს არ ითხოვს. ამისთვის თუ მოტრფილიეები ცხოვრების იმ იდეალს ერთგვარად აღიარებენ, მაშინ იმისათვის შესაწირავად გამზადებული ძალა არამეტოუ არა მცირდება, არამედ ძლიერდება, ორკედლებზე; მაგრამ, წინააღმდეგი, თუ ერთ-ერთი მოტრფილიეთაგანი ვერ თანაუგრძნობს ცხოვრების იმ მიზანს, თუ ის კიდევ ეწინააღმდეგება იმას, მაშინ ის

ძალა სუსტდება, მკირდება, რადგან იმას მოითხოვს სათაისოდ სიყვარული, რომელიც მაშინ წამოადგენს იდეალს წინააღმდეგ ცალკე საგანს. მოტრფილი იძულებული ჰხდება ან დატოვოს ერთ-ერთი საგანი და მეორეს შეუღდეს. ან, თუ ვერ ამოიჩინებს იმათ შორის მელსამე, — ეერ დააკაყოფილოს ვერც ერთი მოთხოვნილება, ვერ მისწვდეს ვერც ერთს. და რადგან, მწერ შენ დაქვემდებარებული, შენი იდეალი ცხოვრებისა არ შეადგენს, არ შეიძლება შეადგინდეს, ჩემს იდეალსა, ამისთვის შენ იძულებული ხარ ამოიჩიო ჩვენს სიყვარულსა და შენს ცხოვრების მიზანს შორის ერთ-ერთი...

მაგრამ, ჩემო, განა ეს მსჯელობა ჭეშმარიტია? ნუ თუ ტრფობა, ეს ზემონაწერი წმინდა ლტოლვილება, უნდა ეწინააღმდეგებოდეს იმისთანა წმინდა ეალს, როგორც არის შენი ცხოვრების მიზანი? ან თუ ერთი ტომისათვის წმინდა საგანი ჰდება მეორე ტომისათვის ბოროტ საგანად? — არა! ეს სხეანაირად უნდა იყოს...

თუნდ ესეც იყოს! ელიარებ, რომ ტრფობა არის ჩემი ზედერი და ეწირავ იმას ყველაფერს, რასაც ეალად მდებს ჩემი სხეაობა. სხეაობა! განა ეიდევ სხვა ეარი? განა სიყვარულის უძლიეველმა ძალამ არ შეეკქნა ჩვენ ერთხორც ერთსული? განა შენი ცხოვრება და იმისი მიზანი აუ არ არის ეიევე ჩემი ცხოვრება და ჩემი ცხოვრების მიზანი? განა ჩვენი მისწრაფებები არ არიან მისწრაფებები ერთისა და იმავე გულისა?... ეპარა! აშუთდა სული, გრძნობამ დამიხშო მსჯელობის ძალა, გულმა დაიმორჩილა გონება და ნება: გული შენია — მთლად ჩემი არსება: ც ჩემო, შენია...

განა მე, ფიქრობდა გიგო, ნება მაქვს უარეყო ეს წმიდა გრძნობა? განა შემიძლია დაეთრგუნო ეს ჩემი ბედნიერება? არა!... მაგრამ იქნება ეს ჩემი პირველი განსაცდელია ბედისაგან მოგზავნილი იმის გამოსაცდელად, რამდენად შემიძლია უარი ეთქვა პირად ბედნიერებაზე მიზნის გულისათვის... ჩემი პირად ბედნიერება! — ეერა ზედვე, რომ აქ შენს სიყვთესთან დაკეშირებულთა სხეისი ბედნიერება? და ეინ მოგეცა უფლება დაჩაგრო სხეისი გული, მსხვერპლად მიუტანო ის შენს ოცნებებს?... იქნება ცოლური ცეცხლით აგზნებული სატრფოს გული მართლს ამბობს და მსხვერპლი არ იყოს აუცილებელი, ბედნიერების უპყფავ არ იყოს საჭირო? უმანკო გრძნობა და წმიდა მიზანი იქნება არ არიან ერთმანეთის წინააღმდეგები? არა, არაფერს შეუძლია დამაშოროს სატრფოს!

სიყვარულისა ალითა ეს ჩვენში გული ეწოდეს და სატრფოს სახე მარად ეს სულსა აღბეჭდვით თან სდევდეს, ამა სოფელსა მას რაჲ წინა საბრკველად აღუდგენს?!

მატოტრო ახრო! თაე-მოყვარეობისაგან მოსყიდულო მსჯელობაე! გახსოვს, რომ „ეერის ენლომწუფების ორთა უფულთა მონებად: ანუ ერთი იგი მოიძულოს და სხვა იგი შეიყვაროს, ანუ ერთისა მის თაეს იღვას და ერთი იგი შეურაცხყოს?“ და ან რომელი მალალი ახრო ასრულებულა, თუ იმას არა ჰყალია მოლენაწევი, რომლგესაც დატოვითა იმის გულისათვის ყველაფერი, რაც ძერფავისა ამ სოფლად, მსხვერპლად მიეტანოთ იმისთვის ყველაფერი, უარი ეყოთ ყოველივე და შესდგომოდენ იმას?!

„ჰე, მამულო სასურველო! ეინ გახსენოს, რომ მის გული არ ათრთოდეს სიხარულის აღტაცებითა აღესილი? ეინ გიხილოს დროსა საშიშს, არ დასთხოოს თვისი სისხლი, არა დაკლას თაე თვისი შენ დიდებად, ეითა მსხვერპლი?“

დიად, „არა დაკლას თაე თვისი“ და, მაშასადამე, გულიც თვისი აი „საბრკელი“, რომელიც წინააღმდეგობს, უნდა წინააღმდეგობადეს სიყვარულს... „ეწირავ იმას ყოველსავე, რასაც ეალად მდებს ჩემი სხეაობა“. ფრუველო გულო, განა შეიძლება უარყო შენი ბუნება და რასაც ის ეალადა გდებს? — შეუძლებელია, და ეს იმდენად უფრო, რამდენადაც სპეტაკი და მალალი შენი არსება... მშვიდობით, სატრფო!..

უკანასკნელი გამოთხოვება? მაგრამ განა იმისი ნახეა, იმის ნათელ თელებში ერთი ჩახედვა არ ამინგრეეს ესე დაწუობილ აზრებს? განა იმისი ცრემლი არ ააგზნებს ჩემში გენიას, ან იმისი ერთი ლიმილი თითონ საპოთხეს არ დაეიწყებს? განა ფარენას შეუძლია უფნებელად ეახლოს საწთლის ალს? — არა! — მაშ? — „უკეთუ თელი შენი მარჯვენე გაცთუნებდეს შენ, აღმოიდე და განავედ შენგან“. დიად, უნდა ამოვილო და გადაეადლო მატუნებელი თეალი, თუმცა უთისიდ ბნელში დაერჩები: მე მიხსნის მარტო იმის უნახველად წასელა.

მზე ჩახსენვა. ბუნდად მოჩანდენ შორს მთის წიერები. ცა მოიციეს ღრუბლებმა, რომლებსაც ქარი აქანდდა და მიაფრენდა. ამოვიდა მთვარე. ის ხან-დის-ხან გამოჩნდებოდა დაწყვეტილ ღრუბლები-

დან და ანათებდა მღვდლად ზღვას. ქარიშხალი გაძლიერდა. გაძლიერდა ღვთაება. აქავებული ზვირთები გრვენივით, ღრიალით მისდევდნენ ერთმანეთს, ცხეთებოლენ ხოვალდს და საშინლად არყვედნენ იმას. ნაეოსნებს გარდა ყველანი მიიშალნენ. მაგრამ არა: აგერ იქ, მოაჯირთან, ზის ეინმე და ვადაყურებს ზღვას. გიგო თითქოს შეხარის განძინებულ ზღვას, ესაუბრება მრისხანე სტიქიონს:

— კიდევ მელარსა ჩემი ქვეყნის მთების ნახვა, ეინილემ ზღვა, რომელიც რწყაეს ჩემი ქვეყნის კიდებს... რა საშინლად ღვთაე, ზღვაე! რადა მრისხანებს ესე? ნუ თუ მარტო მორიდან დამანახე სამშობლო და დანთქმას მიბრობ? დანთქი, ძლიერო, ნუ მალირსებ სამშობლო ნიადავზე ფეხის დაღმას, თუ მივყვეარ უღირისი შვილი, თუ ღირისი არა ვარ ევსახურო იმ მიზანს, რომელიც თვალ-წინ უდგა ყველა ჩვენგანს, რომლის მისაღწევად ბრძოლა ისტორიამ ვალად დაგვდგა ჩვენ. აქედით, ტალღებო! შე მიყვარხართ თქვენ, რადან ღვთაეთ და კენსით ისე, როგორც ღვთაეს და კენსის ჩემი გული, რადგან თქვენ მრისხანებით ისე, როგორც მრისხანებს ესე. ჩემი სატრფო... შეისმინე ჩემი, აზვირთებულო ზღვაე? გინდა დანთქ შენს უფსკრულში, როგორც უღირისი? დე! ნუ გგონია შემაქროს: სამშობლო სტიქიონს სიამოვნებით მოგებარებ სამშობლოსავე ატობი (ნაწილი). ემმა? იმისადმი სიყვარული?

— მაგრამ თუნდ მოეკედე მაინც მისადმი სულს სიყვარული ხომ თან წაყვება და მისი სახე, სულის მტკობიელი, იმიერ სოფელს არ გამოშორდება! "

ამხანაგის წერილიდან.

„ არ შემძლია არ ვაიმბო. ბალში ემეცადინობდი. მომიხალგოდა შეგებით შემოსილი ქალი. მუქი პირბალით ქონდა სახე დაფარული. ხელი ჩამოშრთო და მთხივო გაცყოლიყუი. ეინაობა რომ ეკითხე, ხელი აიკრა პირბადეს, ემმა იყო. ემმა კი არა! — იმისი ჩდილი: გამზდარი, თვალზე მორღვეული; იმის სპეტაკ შუბლზე დარდს თავისა დალი დაესე. მხიარული ღიმილის მაგვირად მწუხარება აბეჭდოდა სახზე. ტუსიკენ წავედით. ლაპარაკი არ ხეხვდებოდა. ენადეი, რომ ქალს რალაო უკლავდა გულს, მაგრამ ვერა ებედელი მეკითხა. ტბის პირას დაესხედი; ხომ გახსოვს, შენეიერო ვადანახელი რომ არის. ემმა ვაშტერებით უყურებდა ანკარა წყალს და თან ცრემლები ჩამოსდიოდა.

— აქ გვიყვარდა მე და გიგოს დასენება, თქვა ქალმა.

დარდმა დარია ხელი. თავი ევლარ შეიმაგრა და დაიწყო გულამოსკენით ტირილი. ნაწყვეტ-ნაწყვეტი მოთქმა მესმოდა: „ არ ვამომთხოვია.. ნუ თუ ეს ეაქკალობა! “. სასურველო, გეშინოდა შენის გულისა?.. იქნება აღარ ეახსოვარ... ნეტა იმის ამბავი მაინც შემატყობინა? .

მთლად გაეშრი და მიწასთან ვაესწორდი. არ ეიკოლი, რით მენუგეშებინა ის მწუხარე ანგელოსი. რადის-რადის შეაშრა ქალს ცრემლი. ვადიყარა დაშლილი თმა ბეჭებზე, წამოადგა და მითხრა:

— შევაწუხე ჩემი დარდებით უტხბო. იმისი ამბავის ვაგება მინდოდა თქვენგან, მაგრამ სვედამ თავი წამართო და უნებლიად ვაგეზიარეთ თს, რასაც გრძობს გული, რაც, საუბედლოოდ, ღრმად არის იმაში დაბნერკილი... წაიდეით აქედან! ..

გ. ბანისკოვა

ს ა ხ უ მ ა რ ლ გ ა ს ა რ მ ლ ბ ი

აგანავა ჭ გოჯასპირ

განავა. დიდი ამბავი მოგვიედა ჩენნი მხრიდან, ბატ. გოჯასპირ, გამოსაკლევნი და არ ეიცი, როგორ იქნება?

გოჯასპირ. დაესხედი საბჭოთ, ჩემო ივანეო და როგორც ზეცამ ჩავებეროს, ისე ვაღებოთ.

აგანავა. აგი, ჩენნი ქვეყანა, სტორედ კრმატის ფეხზეა გაჩენილი. რაც იქანეი უზიკო საქმეები ჰხდება, მგონია, ცას ქვეშ ერთ ქვეყანაში არ არის. მაინც ამ ქუთაისის ბანკის საქმე ძალიან ეირია. რომ გინდოდა, ძალიანაც ეცადო, მაინც ვერ გამოარკვევი; ეინ არის მართალი და ეინ მტყუანი.

გოჯასპირ. ამბობენ, საქმის ამრევი ეინდა კალისტრატეო.

აგანავა. არ ევიტრობ, რომ მასთე იყოს. რაეა გეკადრება? კალისტრატეს მწეწეარს ეიცილობ. პატარაობიდან სულ მიმინოს და მწეწეარ-მეძებარს დადედა, ნადირობა უყვარდა. სულენტობაშიაც ნადირობას არ იშლიდა, თითო მიმინოს შინ არ გამოიღვედა. იმას და მამამის სულ ჩხუბი ჰქონდათ: „ შე ეშმაკის შვილო, ვამაწყეე... მსუქან-მსუქან დედლებისაგან ვამაწყეე, წიწვილი არ შემარჩინე და ვარიოა. ვაფრინე მაგი მიმინო, თეარა შენც მოგკლავ და შენ მიმინოსაკო! “ სულ ასთე ეუნებოდა.

გოჯასპირ. ემწეწელობაში რაც იყო-იყო, ეს ლა კურს დასრულებულა და ვამეგონია, წაკონის

კანონი ისე იცისა, რომ ყველა მუხლს, საცა თავი აქვს, იქ კულს გამოაბაშსო. ბრძენი კაცი მიმინოს და მწყერებს როგორღა აპყეება?

გოჯასპირი,

ივანიკა.

ივანიკა. კილოც მაგია, ბატონო, რომ არც იმას იშლის და არც იმას. ორივეში ისეთი დაქუჩი-მაჩებულა, რომ კაცი ვერ მოუტეებს.

გოჯასპირი. თუ ეგ ორი საქმე კარვად იცის, მაშ ყველასგან მოწონებულ იქნასყარელი კაცი ყოფილა.

ივანიკა. მაგის ამბავს ნუ მკითხავ. გასაშტერებელი კაცია! თუ დატვირდა, სმაც ძალიან უყვარს და მასინძობაძე. „გამცემობა პურადღობა ქართლელს არ ეძარბვისო“, რომ არის ნათქვამი, სტორეთ მაგ კალისტრატეცა გამოჭრილი.

გოჯასპირი კიდეც ე მაგის გამო ჩაუგდია ხელში ქუთაისის ბანკი: მონადირესთან მონადირე ყოფილა, მსმელთან მსმელი, მჭამელთან მჭამელი, პურადღან პურადღი, მეხაკონისთან მეხაკონი, მეკობრესთან მეკობრე, მტერთან მტერი, ბრძენთან ბრძენი ევე!.. ძველებური დარბაისელი კაცი ყოფილა!

ივანიკა. იმე, რა თქვენი საკადრისია?.. კაცურ კაცს რომ იტყვიან ჩვენში, სტორეთ მაგი კალისტრატეა, კაცს „აბიღეს“ არ შეარჩენს, მარა მაგიერათ თუ გემოყვარა და გიამზანავა, რათ გინდა?.. თავს დადებს პრეტისს. ახლა, ბატონო გოჯასპირი, მოგეხსენება, ბრევილა ჩვენ იმერეთში ხელმოკლე კაცი, რომ ბანკში ადგილ-მამული დოზგირაგებია და ცოტა, როგორც მოგეხსენება ნასესხი ფულის ამბავი, ჯიბეში რომ

ჩოლდვია, ბრევილათ მოჩვენებია, უფიქრია, ასე მალე არ გამომეღვეო და ჩოლუქნაფავს: აქ ვალი გოდუხდია, იქ სოლშეილი დოზმოსავს, ზოგი, როგორც მოგეხსენება, მასპინძლობაში და სმა ჭამაში დოზხარჯავს: მტერია, მოყვარეა, ყველას პატივისცემა უნდა და ამასობაში ჯიბე ფიქი... ქე გამოღვეია იგი ნასესხი ფული!.. ამასობაში გასულა ექვსი თქვეც და მიდგომია კარზე ბანკის ბოქოლი: „პროცენტი შემოიტანეო, თვარაო ადგილ მამული გეგეყიდებო“. ახლა ქე გამოღვიძებია საწყალობელს და შემოუკრავს თავში ხელი: ვაი, ჩემო უბედურო თავიო, რაეა დღეილუპე და დღეიქეცი, ეს პატროსანი აზნაოურშეილიო! ნეტა არც დემეგირაგებინა და არც ამისთანა საქმე მემთხვეოდლა... რაეარც მოგეხსენებათ, ჭირს მოთმენა უნდაო, აზუნძულებულა ჩემი კაი პატროსანი აზნაოურშეილი და მიდგომია კალისტრატეს კარზე: ან მომკალ, ან დამარჩინე, ან ამ საქმეს გადამარჩინეო. „რაეაო, ჩემო პატროსანო ასნაურშეილიო—უთხრობია კალისტრატეს.—რაეაო და, უნდა დამაკადო, თვარა დღეიფსე კაკალი კაცი!.. თუ აღგილ-მამული დემეკარეა, უნდა დღეიცილო ქეა კისერზე და წყალში გადაეარდე დედა-ბუღიანაო.—აჰ, არა ჩემო პატროსანო აზნაოურშეილიო, მაქობამდი რაეა მივიშობ, რაეა დაგლუპეაო, უთხრობია, კალისტრატეს. აააო, რისი მაქნისი ვარ, თუ შენისთანა გავტირებულს არ მოეცემარეო.—რამდონიც გინდა, იმდონს დაეკადი, ოღონდღი ბანკთან ნუ შემარტყვენო, ბოლოს მაინც შემოიტანე პროცენტიო, უთხრობია კალისტრატეს.—ეი შენი ჭირიე, ჩემო აღდგომის კელაპატრონიო... უთქვამს აზნაოურშეილს... ამის მერე კალისტრატეს სადილათ დოზუპატიეებია, კაი სადილიც უქმეგია, კაი აღოსუბნეილი დენითაც გამოუბრუნებია და ისეთ გოლშეგია.

გოჯასპირი. მაგისთანა კაცი იმერეთში არ ყოფილა! ჩემო ივანიკა. ნამდილი სახელშეიფო კაცი ეგ ყოფილა. ეწლა კი მესმის, რომ კალისტრატეს დიდი ძალა უნდა ჭკონდეს იმერეთში.

ივანიკა. იმე, რაეა ეგვადრებმა? იფიქრე ახლა!.. რაეა გამოაკლეეინებთ გულის იმ აზნაოურშეილს კალისტრატესზე?.. ფეხათ ხეზე რომ დაკიდო, მაინც კალისტრატეს შავსარ ჩოლუდგეს. ახლა ამას არ იკითხავ? რამდენია მაგისთანა აზნაოურშეილი იმერეთში, რომ მომადლიერებელი ჰყავს და კალისტრატეს მაქეებელია?.. ორი თუ ოცი, თუ ორმოცი, თუ ოთხმოცი, თუ ორასი, თუ ოთხასი, თუ ათასი!.. მისი კაი კაცობით მთელი დუნია ჩივდოა ხელში.

გოჯასპირი. ისინი კი არა, ივანიკა, შენმა ლაპარაკმა, მეც ვაწილ შემიღვიო იმაზედა. სწორე გითხრა, არ მინახავს ეგ თქვენი კალისტრატე, მაგრამა ძალიან შემეყვარდა და მინდა კიდეც გავიცნო.

იგანავა. იმე... რამება, მარა რანირად იაშება, ბ-
ნო გოჯასპირ, თქენი ნახვა!.. ძროხას დაგიკლავს!
მასპინძლობას ნულარ იტყვი უკეთეს...

გოჯასპირ. მაშ მოდი, ივანე, მინც ამბობენ,
ამ ათ დღეებმბრისათვის არჩევიან უნდა მოხდესო და
წაივადეთ... ერთად ივეწითო.

იგანავა. უჰ, ისემც კარგი დღეგმართოს! თუ
გინდა ჩვენებური ხალხის გაცნობა და კალისტრატეს
თავ-გამოჩენილობა, აჰა, ახლა დრო: რა სიმღერა არ
გინდა, იქინეი იქინება: მყურული და!.. ოდელია და!..
კრიმანჭული და!.. ხელ-ხვეი და!.. ჩაირაზა და!.. ძი-
ლის-პირი და!.. ერთი სიტყვით ყოველივეფერი... უკა-
ნასწენელი რომ ეთქვა, მის ოჯახში ამორჩევის დ-ოს
ორმოცი ძროხის ბეჭი მინც გვიღობება.

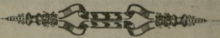
გოჯასპირ. რა საოცარი მოამბე ხარ, შე, წყე-
ულო, შენა! ისეთი იშტა მომგვარე მაგ ლაპარა-
კითა. რომ ეხლავ ნერწყვენი ამეშალა. მაშ ეგრე-
რაც იყოს და იყოს, წაივადეთ ქუთაისს.

იგანავა. წვეიღეთ, ბატონო გოჯასპირ, წვეიღეთ.
აჰა, დაკარი ხელი. როცა?..

გოჯასპირ. როდის და ხუთ დღეგმერს.

იგანავა. ისემც კარგი დღეგმართა. აჰა, ჩემი
მოღონეა! იყურე იქინეი. იმისთანა კრიმანჭულს შე-
მოვძახებ, რომ სულ ბუღბუღებს ჩამოვადგონ წეცი-
დან.

გოჯასპირ. ბაშუსტა, ივანეკა!..

კრიტიკული შენიშვნები.

„სურათები ჩვენის ხალხის ცხოვრებიდან“—დღეშ
მეგრელისა. ქუთაისის ამზანავობის გამოცემა № 1.

წურათება ჩვენის ხალხის ცხოვრებიდან დ.
მეგრელისა.— ამ სათაურით დაბეჭდილ წიგნის
თავში მოკტეულია მოთხრობა საგადაწეა,
რომლის ფაბულა ჩვენ შეგვიძლია რამდენიმე სიტ-
ყვით გადაესცეთ მკითხველს ასე: ღარიბ გლეხის
ქალი, ისეთი ლამაზი, რომლის მარტო „ხელის გაშ-
ლა“ (თამაშობის დროს) ღირდა ერთ ქალად—მო-
ეწონა ამ სოფლის ბატონების სტუმარს, ივანე
პეტრეს ძეს, რეფორმის დრომდე ამ მხარეში მოხე-
ლედ ნამყოფს. იე. პეტრეს ძემ თავის მასპინძლისა
და თავის მახლობლის ვახთა ძიმწარაძის საშუაღე-
ბით მოახერხა ეკას შეილობილად აუყვანა ფორმით,
ნამდელიად კი მისი ხილვით ალტყინებულის ენება
თა ლელვისა დსაქმეაყოფილებილად, და გადასწყვიტა
იმის ქუთაისში წაყვანა. სოფელში მან მოკლა თა-
ვისი მოკლელ ერთი ვილაკ მუნჯია, რომელსაც ავ-
რეთვე უყვარდა ეკა, მოკლა მამონ, როცა მუნჯიამ
დაუწყო ი. პ.—ქეს ევასი წართმევა.

ქუთაისიდან ეკა ჩამომდნარ — ჩამომხმარი, ლანდს
დამგზავსებული ჩამოვიდა სამის წლის შემდეგ, მაგ-
რამ, ნახა რა რომ მისი გამობრუნება შეუძლებელი
იყო, კვლავ გასწია იქით, საითენ არა ერთსა და
და ორს კალხიდის ასულს მიაქეს გასაყიად სიღა-
მაზე... ამას შემდეგ განელო შეიღმა წყიღმა და...
ერთ დილაზე მოლოზანმა ნახა, რომ მუნჯიას საფ-
ლაზე წყეს ავადყოფიე გლახა, შეტად შესაზარის
შეხედულობისა. როცა მან შეატყო, რომ მოსწენებელი

პირი ქრასტიანი იყო, მღვდელთან გაგზავნა კაცი,
რომ უზიარებოდ არ მომკედარიყო ქრისტიანი სუ-
ლო. მღვდელი მოვიდა და შეიტყო, რომ ეგ სულთ-
მბრძოლი დანაშაინ იყო ეკა, რომელმაც მღვდლის წინ
აღიარა თავისი შეცოდებანი და „როცა მღვდელი
ფიქრში წვიდა, მიეცა თუ არა მისთვის ზიარება, ეკა
უკანასკნელად გაეჭოლდა და განუტევა სული.“

ერთი ვიკითხოთ, ვინ და რატომ არიან ამ
მოთხრობაში საცოდენი?.. ეჭვი არ აბის, რომ ავ-
ტორას საკუთრივ და მხოლოდ სასკოლადაც მიჩ-
ნია ჯერ მუნჯია და მერე ეკა—ეს ორივე უმთავ-
რესი გმირი მოთხრობისა. მუნჯიას წინააღმდეგ არ-
გვეთქმის რა. იმას უყვარდა ეკა გულწრფელად
„მთელის თავის არსებით, მთელის თავის გრძნობით“
და იმის გულისათვის კიდევ მოიკლა თავი. რამდენ-
ად ნამდვილი, არა ნაძალადევი, ბუნებრივი და არა
ხელოვნური (неискусствен..) ის გარემოება, რომ
ეკას ავტორი ვილაკ მუნჯიას აუყვარეს, რომე-
ლიც იმის გულისათვის თავსაც იკლავს, ამაზე ჩვენ
არას ვიტყვით. არას ვიტყვით ჩვენ თვითონ მუნჯიას
შესახებაც, რადგან, იგი, მოგვსენებათ, მუნჯი გაბ-
ლავს და ჩვენც გვებატონება, რომ ბევრი არა გაგ-
ვეგებოდეს რა მისი მუნჯური მოქმედება—ენისა.
ისე კი საცოდავი და ჩვენც გვებრალდება, რომ მან
ეკას თავი უმხევერპლა.

თვითონ ეკა, ავტორის აწერილობით და აზ-
რით, შემეძლია გზავნავ არა თუ ფიზიკურის სიშვე-
ნიერითა, არამედ სულიერის ღირსებაგებთაც. ავტორას
მსურს დასახოს ეს ქალი თითქმის უნაკულლო
გმირად ამ მოთხრობისა, და მისი დაცემის მიზეზი
მიაწეროს არა მის შინაგანს, სულიერის ძალას (ანუ
უკეთ უძღურებას), არა შინაგან კანონს, არა მისს

„მეც“, არამედ მთლად და მსოფლიად გარემოცულ ცხოვრების ეთარებას ვადაბრალდო. ვე გარემოებ: გარეგანს „კანონებში“. ეთოს იმისი დაცემის მიზეზები. ჩვენის აზრით კი აქ ორადე ერთგვარად მოსატანია: რამდენად მისი მდგომარეობა და ცხოვრების ეთარება, ერთი სიტყვით, გარეგანი მიზეზები, იმდენად, თუ არ მომეტებულად, იმისი სულის სიმდაბლეთ დანაშაული იმაში, რომ მას ასე საცოდავი ხედვრი და აღსასრული ერგო ამ სოფლად...

ეკას შესახებ აეტარი, სხვათა შორის, თავის პირით ვეფუტებმა შემდეგს: „ეკას მეტად ჩილი გული ჰქონდა და ყველა დამცირებულთ, დატანჯულთ ებრალდებოდა, ნამეტურ თუ ზედადა, რომ საწყალს თიფე უფრო ცუდად ეცპობიან, — მაშინ მზად იყო თვითონ აეტანა ყოველივე სატანჯველი, ოღონდ სხვის წვალებისთვის არ ეყურებოდა.“ დავანებოთ თავი იმას, რომ ჩვენ თვითონ მიგხედებოდით, თუ რანაირი იყო ეკა, ამას ჩვენ გამოვიყენებდით იმისი მოქმედება საქციელიდან, მაგრამ, თუ ასეთი იყო ეკა? როგორ მოხდა, რომ მან „მისთვის მდნარი“ მუნჯია შეუბრალებლად მიავლო და გაჰყვა ვილად ივანე ჰეტრეს ძეს, რუსს. მართალია, როცა მუნჯიასი და მისი თვალები „ერთმანეთს მოხედენ“, როცა მუნჯია გამხეტებული გამოვიდა ეტლს და უნდოდა ივანე ჰეტრეს ძისათვის გამოეტაცა ხელიდან ეკა, ახლა კი მიხვდა უკანასკნელი, რომ არ უნდა დანებებოდა თავი მისთვის, ახლა ნახევარ თავის სიცოცხლეს მისცემდა, რომ შესაძლებელი ყოფილიყო უკან დაბრუნება.“ აქ, როგორც ხედავთ, გამოიღვიძა ნამდვილი უმანკო ქალურმა გრძნობამ და „ნაგარიშს მოკლებულმა“ სიყვარულმა. მაგრამ ეს გამოიღვიძება ხომ წუთითერი იყო. ხოლო კაცურის გრძნობის წუთითერის გამოიღვიძება არა თუ ეკა, თვით ვანთა ძინწარიაც (ამ მოთხრობის ერთი უსინდისო პირთავანი) არ იყო მოკლებული, და, აეტარიასევე სიტყვისა არ იყო, ის ჰქვანას და რა გვარისა ამისთანა გამოიღვიძებამ, „თუ ადვილი აღარ არის იმისთვის ცარიელს კაცის გულში, თუ ყველაფერს ბოროტი სული დაჰპატრონებია.“ (34 გვ.) ვაპატოთ ეკას ესეც, რადგან მას მუნჯია საქმროთ დასახული არა ჰყავდა. მაგრამ, თუ ეკას მეტად ჩილი გული ჰქონდა და ყველა დამცირებულთ, და დატანჯულთ ებრალებოდა —, რად არ შეიბრალო იმან თავისი ლოგინად ჩავარდნილი, დასწულელებული მამა, რომლის სიყვდილს ამ მოჩინას არც კი უყურა და ისე უტყდა აჰყა სხვათა (თუნდაც მოკეთინი ყოფილიყვენ) რჩევას: გაჰყვა უტხო პირს, უტხო მზარეს, რუსს

მოხელეს, მერე იმისთანა პირს, რომელსაც „ენ იცის, რამდენი“ „ასულენი კოლხიდისანი“ ეშონა ყიდიით და და ისეთს საეჭუო ყოფაქცივის პირს, რომლის შესახებ გლენების წარმომადგენელი მოხუცი მეგრელი ასეთს ორ აზროვნეს წინადადებას ამბობს: „ჩვენ რომ გინდოდეს, როგორც იმისთვის სჯობდეს, ისე ამყოფოლო!“ და ნუ თუ ასეთი ყოფაქცევა ივანე ჰეტრეს ძისა ვაგებული და შეტყობილი არ ექმნებოდა ეკასა და მისს ნათესაებებს!

არა, ეკა იქნება, მართლა ჩილი გულის პატრონი იყო, მაგრამ ამისთანავე საკმაო სუსტი სულისადა, ჩენის ჰაზრით. ეს სისუსტე მას სიყვდილის დღემდე შერჩა. ვერც სამის წლის თაე-შეგებულმა ცხოვრებამ მოიყვანა გონს, რომ მერე მაინც გამობრუნებულყო, სოფელში — სადაც იგი ჩამოვიდა სამს წელს შემდეგ ისევე ქუთაისს მიქცულმა უწინდელად შეიღი წელიწადი კიდევ გაატარა იქ. სიყვდილას წინ იგი მოჰყავს აეტარის სამშობლო სოფელში და მუნჯიას საფლავზე ჰკლავს, მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია ამის სინამდვილეში ეჭვი ავილოთ. მით უფრო, თუ ეკას წარსულთან მისს უკანასკნელს აღსარებასაც დავაკვირდებით. აქ ცოტა ხანს ტუქტს მივმართოთ.

მოძღვარი ეკითხება ეკას:

— „შეიღი ხომ არ გყოლია, შეიღო? სთქვი, შეიღო, თუ გყავდა, სად არის?

— მო...მო...მა...კლევდი...ნეს! მოისმა ძლიეს.

— შენ თვითონ მოჰკალი?

— იძუ — ლებული ვიყავი... ნუ მკითხავ, ნუ!...

— არა, არა. მე არაინ არ მომიკლავს, სხვებმა მოჰკლეს, სხვებმა. მე...მე...მე კაცის მკვლელი? არა, არა... ამისობა საწყალი.

— ახლა დრო არის გაუტყდემ ღმერთს იმაში, რაშია დაწაშული ხარ.

— მე ისეთივე დაწაშული ვარ, როგორც დაწაშულია დანა, რომლითაც ერთი კაცი მეორესა ჰკლავს.. მე არაფერში არა ვარ დაწაშული.. მე ვიყავი სუსტი არსება და ძლიერებმა ძალით წამართვეს ის, რის დაცეაც არ შემეძლო. მე მშობიდა, მწყურადა, მციოდა, კაცი პატრონი არ იყო ჩემთვის და იძულებული ვიყავი მეცხოვრა იმითი, რაც მქონდა. მე მქონდა ერთი ჩემი თავი და მეც დავიწყე იმით ვაჭრობა. მე მითხრეს, შეიღი ნუ გყავს, გადაადგეო, და მეც გადავადგე. ოჰ!...მე...“ (სურ. ჩენ. ხალხ. ცხ. გვ. 47)

აი, რას ამბობს ეკა სიყვდილის წინ. არ არის საქირო ღრმა მზარედ ყოფნა იმის გამოხატობად,

რომ ვე სიტყვები ეკას წარმოადგენენ სრულსა და დალაგებულს მსჯელობას, არაა საჭირო შესანიშნავ პსინოლოგად ყოფნა იმის დასამტკიცებლად, რომ ვე სიტყვები არიან სიტყვები გონებისა და არა გულისა, მაშინ როდესაც ისეთი სიკვდილის კარზე მდგომარე ავადმყოფს ცრადეთა აღსარების დროს მოეთხოვება გულიდან ამოსული სიტყვები. მართლაც, ისეთი ცრადებით დატვირთული ადამიანი, როგორც ეკა, კვდებოდა და ამას ამბობდეს: „მე ისეთი დანაშაული ვარ, როგორც დანაშაულია დანა, რომლითაც ერთი ადამიანი მეორესა ჰკლავს ღმერთს. — ვე რა ჰქუაზე მოსასველია. ეთქვათ, მართლაც, არაფერმა დასაშუადა არ იყო ვე სუსტა არსება და მღაერებმა ძალით წააბოგეს, რას დაგზან არ შეუძლია (თუმცა ეს ეკას შესახებ, როგორც ვიცით, მთლად მართალი არ არის), წარმოვიდგინოთ, რომ ასეც იყო, მერე განა ასეთი სრული და დალაგებული მოსაზრებები გამოიქვინა მომკვდილის მიერ?! არა, აქ არაში ერთი არის: ან ვე სიტყვები ეკას სიტყვები კი არ არის, არამედ თვითონ ავტორისა, რომელიც ამებსა და ზოგ სხვასაც ათქმეიწინებს ეკას საქმე უდროყო დროსა და უალაგო აღავას, ან ასეთი კილო ეკას ლაპარაკისა აღსარების დროს იმის მომსაწუფებელია, რომ იგი-ეკა სიკვდილის დროსაც ისეთსავე სუსტ არსებად რჩება, როგორც სხვისისაც იყო ზოლმე. ჩვენ კი უფრო პირველის მოხეზით ეხსნით ამ გარემოებას, მაგრამ მითრეც რომ მოვიშველიოთ, არც ეს იქნება მთლად უმართებელი.

იქნება ვინმე ვითხრას, რომ მოთხრობაში გამოყვანილი, თუ მთლად ქარაფშუტა არა, საშუალებზე უფრო დაბალის სულისა და ხასიათის მექონე ქალის ტიპია. თუ ასეა, თუ ეკას უბედურის აღსასრულის მიზეზები უფრო თვითონ მასშივე უნდა ედებოთ, მაშინ მეორეს მხრით რატომ ჰქვიან მოთხრობას სანდოაგანი, როცა უკანასკნელს შემთხვევაში ეკა მაგრე რიგად საცოდაოდ აღარ ვახლავს.

„უბრალო მსხვერპლში“ კოჩია ჯავაიშიელს მშრომელსა და ნამდილს კეთილსმოიბის პირს, რომელიც მართა თავის შრომით და მუშაობით ირჩენდა თავსა და თავისს მოხუცს დედას, შემოაკვდა ყანაში შემოსული თავისი სახლი-კაცის ზურაბას ხარი. ამის გულისათვის მის მაგიერ, რომ კანონიერად მოიგებოდა და ფასი ხარისა ეზღვევინებინა, ზურაბამ (რომელსაც დიდი ხანია მტრობა ჰქონდა კოჩიას და რომელსაც კოჩიას დედასთანა ბუგა დეაბი ჰკატარება) ისეთი საქმე

მოუკონა კოჩიას, ისეთი დავიდარაბაში ჩაბა, რომ ამისი მსხვერპლი კიდევ შეიქმნა იგი. ზურაბა ნამდილი ბატონია თანამედროვე სოფლისა. იგი მდიდარა და არა რა ღონეს არ ზოგავს თავის ქონების გასამრავლებლად. სხეთა შორის მამასახლად ასესებს ფულებს. „ნოსტრიკაც“ პირველად იმან შემოიღო სოფელში. ამ ეკონომიურ ძალასთან პოლიტიკური ძლიერებაც მის ზელოთა სოფელში: „მთელი სოფლის სასამართლო თავის მამასახლისით, მწერალი და სხვა მოხელეებით ზურაბას ყურ-მოჭირლი ყები არიან... ვისაც ზურაბა სწყალობს, კაცის არის... დიხა, ზურაბა სრული ბატონია მთელს სოფელში... თუ ბატონები ასამართლებდნენ ყმებს, ასამართლებს ახლა ზურაბა ყველას ყოველ მანათს, როცა სოფლის სასამართლოში საქმეების ვარჩევაა, ზურაბაც შებრძანდება თავის ჯორზე და მიბრძანდება იქ. დინახებენ თუ არა ზურაბას, მამასახლისი, მწერალი, მსაჯულები — ყველანი გამოეგებებიან ვართო და ზოგი ცხენის აღვირს კიდებს ხელს, ზოგი ავადანს ჩამოუწევს და ამ ნაირად ჩამობრძანებენ ჯორიდან. მერე შებრძანდება სასამართლოში და სითაც თვითონ ნებას იქით გაღიწევა სასამართლის სასწორიც იმის მიხედვით, თუ გუშინ რომელმა მხარემ უფრო მეტი უძღვნა მისს უძირო ჯიბეს; ისე საქმე არ ვარჩევა, რომ ზურაბა არ ერიოს შიგ არ როგორც აღმცველი, ან როგორც ექსპერტი...“ *) (გვ. 81)

აი, ნამდილი და საუცხოვო სურათი ჩვენის ხალხის ცხოვრებიდან, ვინც ოდნად მაინც იცნობს უკანასკნელსა. ზურაბას ყველა კარგად იცნობს, რადგან თითოეულს სოფელს ჰყავს თავისი ზურაბები. აი იმთ ფრთებ ჰქვე ამომიძლევიან წერილ-წერილი ვაჭარ-მარჩები და დაუწყებენ ხალხს იმ წენის გამოუწუნას, რაც თვითონ ზურაბას დარჩა... სოფელში ხშირად ამ პირველის ხარისხის ზურაბასთან, მეორისა და მესამის ხარისხის ზურაბებიც მოიხებნება ზოლმე, რომლებიც ცლილობის (ლონე) შესწევით, თუ არა, ვე სულ სხვა) მეტოქეობა ვაუწიონ პირველსა. და ამ რუსს მგდების ცილობა ერთმანერთ შორის ხან დროებით მაინც თავისუფლად ამოასუნთქეინებს სოფელს, ხან კი ასეთის ცილობის მეოხებით კოზაკსავით უარცხად იჭყლიტება სოფელი. ამავე წიგნში დაბეჭდილია გოგია და ქანა. გოგია ხანში შესული პირი, პირველი ცოლის

*) ბოდიშს ვიხდით ამ გარტლის ამოწერისათვის, მაგრამ, ვგონებთ, არც მაგდენად დავეუბლოთ ამისთვის მითხველი.

სიკვდილს შემდეგ, ირთავს სულ ახალგაზდა ლამაზ ცქრიალა გოგოს ქანას. ქანამ მალე დიწყო თავისუფლად ქცევა. იგი შეუყვარდა ამ სოფლის მწერალს რევას, რომლის ცხოვრების ასა და ზს შეადგენდა ფული, ლენო და ქალები. რევასი ცოლად წაყვანას დაპირდა ქანას. მან გამოატყუებია ქანას ქმრისათვის ათასი მანეთის ექვსილი, რომელიც შემდეგ თვითონ გამოატყუა იმას და გადახადდენა კიდევ სამბრალო გოგიას ათასი მანეთი. ქანა ერთხანს ქეთთანში კი ჰყავდა რევასს, მაგრამ მალე გაავადო იგი და ამიტომ იგი, ქანა, იძულებული შეიქმნა მათხოვარა გამხდარიყო. გოგიამაც, თავის ქონებაზე ხელაღებულმა, ამავე ხელობას—დიდის სულიერის ტანჯვის გამოვლას შემდეგ—მოჰკიდა ხელი. ეს გაყრილი ცოლ-ქმარნი ერთხელ კიდევ შეხედენ ერთმანეთს ქეთისის საკრებ. ტაძრის კარებთან, სადაც მათთან ერთად სხვა გლახაკებიც უტდიდენ მლოცავის ხალხის მოწყალებასა... და აქ იმათ ერთმანეთი იცნეს...

რამდენად გოგია უბრალო და გულ-კეთილი იყო, იმდენად მისი მეორე ცოლი ქანა ევრაგი, დაუნდობელი და უკეთური გამოადგა. მან მიიხილმა თავისი ქმრის ხელში ეთამაშნა თავისებური კამედია, მაგრამ თვითონაც ევრაგერი როლი ასრულა თავისი ახალ საყვარლის ხელში. რამდენად მან (ქანამ) დასაჯა უმართებულო ქცევით თავისი გულ-კეთილი ქმარი, ორი იმდენად თავი დატანჯა რევასის ორკეც უფრო უმართებულო საქციელით... რევასი ჩიენი კარკი ნაწონი ბრძანდებდა. იგი დაჰზადა ჩიენში უკანასკნელმა ცხოვრებამ. იგი თუმცა ახალი ხილია ჩიენს ცხოვრებაში, იმდენად თავისებური ფერი აქვს მიღებული, რომ მას ყველა კარგად იცნობს. „ფული, ლენო და ქალები,“ განსაკუთრებით კი ფული, აი, რა შეადგენს მხოლოაობით მიზნს ამ ტიპის ადამიანისათვის. და ამ მიზნის მიხედვით, როგორც დაეინახეთ, იგი არ ზოგავს არა რა საშუალებას.. ევედროთ ზეცას, მალე დააქონოს ეს ახალი ყუვილი ჩიენის ცხოვრებისა, სანამ კარგად გაიშობოდეს.

ამ წიგნშივე მოქცეულია ერთი პატარა, მაგრამ შენეირი **სადღგამო ქსეაზი** — „სეიზონ მღვდელი.“ როგორც შინაარსისა, ისე გარეგანის ფორმის მხრივ ეს ესკიზი იმდენად კარგია, რომ უკეთესი ნატურაც აღარ არის საჭირო... მხოლოდ ის ადგილი, სადაც სიმონი იკონებს თავის სიყმაწვილეს და იმ დროიდან იმ გარემოებას, როცა მას ეერ დაესწავლა ლოცვა, რის გულისათვის ნეთფიტე ბერის მიერ უსაბილოდ დატოვებულს კუჭი წევის შიშხილით და ემშაპურად

იტაცებს სუფრიდან პურსა—მოხლად ეს იუმორული ალავი სხვაფრე ხედება მკითხველის სულს, ამ ესკიზის კითხვის დროს აწყობილს მეტად ლირიულს ჰანგზე.

ეს ესკიზი და პატარა უბრალო მოთხრობა **ქინაქსი** იმათი არიან კიდევ შესანიშნავები, რომ მათში ავტორი მიგვეითებს ერთს იმ საშუალებათაგანზე, რომელსაც შეუძლია ცოტად თუ ბევრად იხსნას ტანჯულნი ამაწუთის სოფლისანი გაკირებისა და **ბორბოტ სულეპისაგან**. ეს საშუალება სწავლა-განათლება გახლავს. ავტორი ამ საჯანზე სხვათა შორის, თითქმის შექანხვეით, ეხება, მაგრამ ეს ჩიენეერ დავეიქოს მივაქციოთ ამ გარემოებას განსაკუთრებითი ყურადღება.

ჩენ არ იცის, მართლაც, რომ სწავლა-განათლება ერთ უფლიერესი ფაქტორთაგანია ერთს წარმატებისა და პროგრესისისათვის, მაგრამ განათლებაც არის და განათლებაც. რომელი და რა გვირა განათლება მოსწონს ავტორსა, რა გვირა სისტემა სწავლა-განათლებისა მიანიჩა იმას დროს შესაფერად, ამის გამოცნობა ჩიენთვის მეტად საჭირო და სასარგებლოცაა. ამ წამოყენებულის კითხვის პასუხს გეაძლევს ჩიენ უკანასკნელი დიდი მოთხრობა ჩიენის ავტორისა. ჩიენ მოკახსენებთ „პირველ ტალღებზე“

მარსა სულ სამი საკმაოდ დიდი და შესანიშნავი ხელოვნური ნაწარმოები გამოვიდა ჩიენის მწერლობაში: „რუხი მგელი“ გ. წერეთლისა, „სიმონა“ და „ქისტინი“ ე. ნინოშვილისა და „პირველი ტალღები დ. მეგრელისა. ჩიენ ამ უკანასკნელ მოთხრობას გაცერთ და ცალ-მხრივ მარტო შევებებით... დ. მეგრელის მოთხ. „პირველ ტალღების“

წაკითხვა ჩიენს ისეთს უგვეფუსა და მეტად პროზაიკულს გარემოებებში შევებედა, რომ იმედი არცა გექონდა იმისი ბოლომდის ჩაკითხვისა. მაგრამ... ნამდვილ ნიჭის მიერ შექმნილს ქეშმარიტ ხელოვნურ ნაწარმოებს ის „ზეტით მონაბერი ძალა“ აქვს, რომ ადამიანს დროებით მაინც გადააიწყებს დღეის კარ-ვარამასა, სევა-მწუხარებას და ზეცად აღამალდებს. ჩიენც ასე მოვლავდა. ეს იმიტომ, რომ დ. მეგრელი, როგორც ხელოვანი მწერალი, ნიჭა და საკმაო ძირილი ნიჭი. *)

რა ახალს გვეუბნება ეს ბელეტრისტი ამ მოთხრობაში, ან რა აზრსა და მიმართულებას ადგია იგი? აი, საკითხავი, რომელიც გვეზადება თავში?

ყოველი მწერალი, ბელეტრისტი იყოს გინდ დრამატურლი, რაც უნდა იმიტეტურად სწერდეს იგი, რაც უნდა თავის თავს არ ამხედდეს იგი თავის ნაწერებში და—თავისით და თავის პირით არას-

*) გვივივოს, ამდენ ხანს რად არ გამოცეს ცალკე წიგნად ეს მოთხრობა

ბობდეს, არამედ ყველაფერს მოკქედ პირთ აღაპარაკებდეს, მიანც იგი ეერასოდეს ვერ შესძლებს დამალოს მთლად თავისი ზარბაზნობა და განაზობა მოახრობაში, თუნდ დრამაში. მწერლის აზრი, შეხედულემა, მიმართულება და მიასწრაფება, ერთ ხმით ამბობენ ყველა კრიტიკოსები, ცხადად და უფველად შეიტყობა იმისაგან, თუ ვის შეჰყურებს იგი თავისი ნაწარმოების გმირებში უაზროფათ (отрицательно) და ვის არსებითად (положительно). ჩვენს მოთ-

ხრობაში, ექვს გარემოა, რომ ავტორის სიმბატია დათასვენა და მის მიერ გამოთქმული აზრი და შეხედულება ჩვენ შეგვიძლია ბევრში თვით ავტორისად მივიჩნოთ. ხოლო მანუწარს და სალომეს იგი უყურებს, რასაკერეველია, უარყოფით.

(შემდეგი იქნება)

3 გ—ა.

რედატორ-გამომცემელი ან. თ. წერეთლისა.

გ ა ნ ც ხ ა ღ ე ბ ა ნ ი

საყვანწილო სურათებიანი ჟურნალი

ჰეჰილი

(წელიწადი მეოთხე)

გამოვა 1894 წელსად აგრეთვე ორთვეში ერთხელ იმავე პროგრამით, როგორათად აქამდის.

დაიბეჭდა და გამოვიდა უკანასკნელი ნომერი ჟურნალი „ჰეჰილი“ შემდეგი შინაარსით: ჯაფარა ლექსი — დეტუ მებრეღისა. — გიგას მოწყალემა (თარგმანი) — ელ. მამულაიშვილისა. — ჩხიკეთა ქორწილი ევაჟ-შეველასი. — მგელი და ძღარბი ლექსი — მ. ლელაშვილისა. — ზღაპარი წარმოდგენილი კნა ნ. ამირჯებიისაგან. — ქურანა რუსულით — შ. ჩ — სა. ხალხური ლექსი ჩაწერილი — თ. რაზიკაშვილისა მიერ. — გამარჯებული ექდა ივ. მარუშიძისა. — ნატერა, ლექსი — შ. მღვიმელისა. — ისტორიული ამბავი — იაკობ სვიმონიძისა. — კარლო ლინეის სიყვანწილე (თარგმანი) — ევ. მ — სა. — გიორგობისთვე — მკითხავი (ვადმოკეთებული — ი. სვიმონიძისა და სხე. და სხე.

I
ყ ა ჩ ა ღ ე ბ ი

დრამა ნ მოქ. თარგ. ავალიშვილისა

II

ჯერ დანოსტენ, მერე დაქორწილდენ
კომ. 1 მოქ. რ. ერისთავისა

მინაწილეობას მიიღებენ: ბ-ნნი გაბუნია, ავალიშვილისა, მაქსიმოძისა, აბაშიძე, მესხიფე ყიფია-ნი, სვიმონიძე, გუდვეანოვი და სხე.

დასაწყისი 7 1/2 საათზე
ადგილების უფის ჩეუულებრივია

საბალანსო წაიშოება
„როკვეი“

მისილ სხეუანეს მის ბეთანიშვილისა
ქ. ბათუმში.

ამ ბალში მოჰყავთ ცხელი ქვეყნების, ორანჟერის და სახლის მოსართავი მეტენარეფი. აგრეთვე ისყიდება იმათი ნერგები და ყვავილების ძირები.

რადგან ქ. ბათუმში ცხელი, თათქის ტროპიკული ჰევა, ამისგამო ბეთანიშვილის ბალში მოჰყავთ და უფლიან ძვირფას ტროპიკულს მცენარეებს, რომელნიც ჩრდილოეთის გრილ ჰაერში არ ხარობენ და მსურველთ შეუძლიანთ მათ გემოვნების მეგებერ მოიპოვონ ყოველნაირი ამეგარი მცენარეები, რომელნიც ოთახის თბილ ჰაერში ხარობენ.

ბეთანიშვილის ბალში არის ამ ჟამად ორასი ჩანისეარდისა, ბურბონისა, რემონტატეისა და სხევა ნაირი ეარდების ნერგები. ხეხილის ნერგები საუყუ-

18 ქართული თეატრი 93

კვირას, 28 ნოემბერს,

ქ. ვახუშტის-ცაგარდის და მ. ბ. მესხიევის და
ქ. ვიფიანის

მონაწილეობით

ქართულ დრამატიულ საზოგადოების დასის მიერ

წარმოდგენილი იქნება:

თესო რუსეთის ღვეროპის გვირისა, ორისა და სპი
წლისა, ფიქველი და ლიბანოს კედრის მგზავსი ხე-
ბის ნერგები; ჩორვეული მცენარეები ყოველგვარნი,
რომელნიც მუდამ მწვანობენ, ანუ რომელთაც ზამ-
თრობით ფოთოლი სცივიათ.

სია ამ მცენარეებისა დაბარებისათნავე უფ-
ხოდ ოგზავნება.

открыта подписка на 1894-й годъ.

на издающуюся въ гор. Ставрополь-Кавказскомъ
общественно-литературную газету

Х г. изд., „СѢВЕРНЫЙ КАВКАЗЪ“, Х г. изд.

выходящую ДВА раза въ недѣлю и посвященную
выясненію нуждъ края, названіе котораго носить
газета.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

Безъ дослavy и пересылки; Съ доставкой и сперсылкой:

На годъ	რ. კ.	4 50	На годъ	რ. კ.	5 50
— полгода		2 50	— полгода		3 —
— 3 мѣсяца		1 50	— 3 мѣсяца		1 75

(Суммы менѣе рубля можно выслать почтовыми марками)
Допускается рассрочка платежа—по соглашенію съ редакціей
АДРЕСЪ: Ставрополь-Кавказскій, редакція „СѢВЕРНАГО КАВКАЗА“

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1894 ГОДЪ

(22-й годъ изданія)

на армянскую газету

„М Ш А К Ъ“

(основатель Григорій Арцруни)

„М Ш А К Ъ“ будетъ издаваться въ Тифлисѣ по
прежней программѣ.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: въ годъ 10 рублей, на
полгода—6 рублей, по мѣсячно—1 руб.

ПОДПИСКА ПРИНИМАЕТСЯ въ Тифлисѣ, въ
которѣ редакція (уг. Баронской и Базарной улицъ).
Плата за объявленіе—2 коп. со слова.

Адресъ для всей ияперіи: Тифлисъ, редакція „Мшакъ“.
для заграничныхъ подписчиковъ: Tiflis, rédaction
„Mschak“.

Подписавшіеся на „Мшакъ“ съ 1-го ноября 1893
г. 1-ое января 1894 г. платятъ—2 руб.

ს ა მ ე ნ ი ე რ ო და ს ა ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ო ნ ა ხ ა ტ ე ბ ი ა ნ ი ვ ა ს ე თ ი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოგა 1894 წელს ყოველ კვირასი ერთხელ ერთადნ ს ამ თახსამდის იმავე ზრთგანით

რედაქცია ყოველ-ღონისძიებას ხმარობს გააუმჯობესოს შინაარსი და სახე ვაზეთისა. ამ განზრახვით
მან დაიბარა პეტერბურლიდან მრავალი საუკეთესო ცინკე ღ სპილენძზე მოჭრილი მხატვრობა.

ვაზეთი წლიურად ღირს: გაუგზავნელოდ შვიდა მანეთი, ხოლო ვაგზანეთ რვა მანეთი. ნახევარის წლისა
გაუგზავნელოდ სპი მან. და ათა შუარა, ვაგზანეთ ოთხ მანეთი. სპი თვისა გაუგზავნელოდ ორა მან.
ვაგზანეთ სპი მან. თითო წომეგრი ამახათ

ხელის მაწერა მიიღება

ტფილისში არწრუნისეულ ქარვასლის ქართულ სახალხო სამკითხველოში და „წერა-კითხვის საზოგა-
დოების“ კანცელარიაში. ქალაქს ვარეშე ხელის მომწერთა უნდა მიიქცენ „ქალის“ რედაქციაში ტფილის,
რედაქცია „კვალი“, Большая Воловозная № 22, დომე აივაზოვა.

მიიღება ხელის მაწერა

მოამავალ 1894 წლისათვის ქართულ ჟურნალ

„მოკვამ“-ში.

ფასი ვაგზანეთი კავკასიისა და რუსეთის ქალაქებში	1 წლით	6 თვით	3 თვით.
სახლვარ ვარეთ	10 მან.	6 მან.	4 მან.
	13 „	7 „	50 კ. 5 „

ვისაც წლიური ფასის ერთად შემოტანა ეწელება, შეუძლიან შემოიტანოს: 1-ლ იანვრამდე 4 მ., 1-ლ მი-
ხამდე 3 მ. და 1-ლ სექტემბრამდე 3 მ.

ფურნალზე ხელის მოწერა მიიღება ტფილისში „წიგნების გამომცემელ ქართველთა ამხანაგობის“ კან-
ტორაში, ღორისმელიქოვის ქუჩა, №-13.

ქალაქ ვარეთ მცხოვრებთათვის აღრვის: ტფილის, ვე რედაქციუ „მოამბე“.